

**«En skøn bonderøvs-dialekt» – En sosiolingvistisk studie av
dialektbruk og språkholdninger i Skjern og omegn**

Synne Handrup Brevik

**Masteroppgave i NOR4090 – Masteroppgave i nordisk, Lektorprogrammet
Lektorprogrammet i nordisk språk**

Institutt for lingvistiske og nordiske studier, Universitetet i Oslo

Våren 2020

Antall tegn: 107 385

Sammendrag

Denne oppgaven har som formål å undersøke i hvilken grad Skjern-innbyggerne bruker det vestjyske dialektdraget foranstilt bestemt artikkel, og hvilke sammenhenger vi kan se mellom bruken av foranstilt bestemt artikkel, samt bruken av vestjysk generelt, på den ene siden, og sosiale variabler og språkholdninger på den andre. Skjern er lokalisert på den midtvestlige delen av Jylland i Danmark, og vestjysk er dialekten som tilskrives dette området.

Det empiriske materialet i denne undersøkelsen er basert på et elektronisk spørreskjema med 226 informanter fra Skjern-området. Med utgangspunkt i spørreskjemaet bruker jeg de tallmessige dataene for å undersøke informantenes bruk av dialektdraget sett opp mot sosiale variabler. Videre undersøker jeg fritekstbesvarelser for å belyse informantenes språkholdninger. De tallmessige dataene indikerer blant annet at flere eldre enn yngre bruker dialektdraget, at flere menn enn kvinner bruker dialektdraget og at informanter med positive språkholdninger til vestjysk bruker mer foranstilt bestemt artikkel enn informanter med negative språkholdninger til vestjysk.

Undersøkelsene av utvalgte fritekstbesvarelser antyder at informantenes besvarelser tar utgangspunkt i stereotypi og prestisje og at det foregår intraindividuell veksling.

Forord

Å skrive denne masteroppgaven har vært givende, lærerikt og utfordrende. Jeg føler meg privilegert som har fått arbeide med et langvarig og selvvalgt prosjekt, og å få oppleve prosessen fra å ha en idé til et ferdig produkt. I løpet av de siste fem månedene har en rekke personer hjulpet og heiet meg frem i mål og dette er jeg er svært takknemlig for.

En særlig stor takk går til mine fantastiske veiledere, Ragnhild Eik og Jorunn Thingnes Simonsen ved Institutt for lingvistiske og nordiske studier ved Universitetet i Oslo. Deres gode råd, tette oppfølging og hyppige kommentering av utkast har vært helt uvurderlig. Masterskrivingen har vært en fryd å skrive takket være dere.

Jeg vil også rette en stor takk til Bård Uri Jensen for all statistikkhjelp.

En takk går også til Johanne Niclasen Jensen som hjalp meg med standarddansk korrekturlesing og til Hanne Handrup (bedste) for tips omkring de vestjyske eksempelsetningene.

Jeg vil også takke mine fantastiske medstudenter ved ILN-lesesalen for støtte, lange lunsjpauser og etter hvert også zoom-møter.

En takk rettes også til mine foreldre, som har støttet meg med god mat og oppmuntrende ord gjennom masterskriving og koronakrise.

Til sist ønsker jeg å takke alle informantene fra Skjern og omegn, som frivillig deltok på spørreundersøkelsen min og som gjorde denne masteren mulig.

Oslo, juni 2020

Synne Handrup Brevik

Innholdsfortegnelse

1. Innledning	1
1.1 Problemstillingen	1
1.2 Oppgavestrukturen	1
1.3 Begrepsavklaring	2
2. Bakgrunn	3
2.1 Danmark i dag: dialektnivellering og standardisering	3
2.2 Skjernes geografi, demografi og historikk	6
2.3 Dialektoversikt	8
2.4 Vestjyske dialektdrag	9
2.4.1 Øvrige vestjyske dialektdrag	10
2.4.2 Foranstilt bestemt artikkel	11
3. Tidligere forskning på vestjysk dialektbruk	14
3.1 Kristensen (1977). Variationen i vestjysk stationsby-mål. En kvantitativ sociolingvistisk dialektundersøgelse i Vinderup, Ringkøbing amt	14
3.2 Schøning (2010). Dialekt som identitets- og stiliseringspraksisser hos et søskendepar	14
3.3 Monka (2014). Sproget afhænger af stedet– om sprogforandring i virkelig tid i Jylland ...	16
3.4 Andre dialektprosjekter	16
3.5 Hva sier studiene om tendensene?	17
4.1 Sammenhengen mellom språk og identitet	19
4.2 Sosiale variabler	19
4.3 Språkholdninger	22
4.4 Prestisje	23
4.5 Stereotypier	24
5. Metode	25
5.1 Kvantitativ og kvalitativ metode	25
5.2 Valg av metode	25
5.3 Spørreundersøkelsens utforming	27
5.5 Forskningsdesign	29
5.6 Metodekritikk	30
5.7 Kort om metoder som ble valgt vekk	32
6. Analyse	34
6.1 Hvilke sammenfall finner vi mellom bruk av foranstilt bestemt artikkel og ulike sosiale variabler?	34
6.1.1 Alder, kjønn og foranstilt bestemt artikkel	35

6.1.2 Foreldrebakgrunn og foranstilt bestemt artikkel	38
6.1.3 Fremtidsplaner og foranstilt bestemt artikkel	39
6.1.4. Språkholdning og foranstilt bestemt artikkel	40
6.1.5. Variabler som ikke ble undersøkt.....	43
6.1.6 Oppsummerende drøfting	44
6. 2 Kategorisering av flertydige adjektiv	45
6.3 Hva sier fritekstbesvarelsene om forholdet mellom bruken av dialektdrag og språkholdninger?	47
6.3.1 En «deilig» dialekt? Skjern-informantenes stereotypiske fremstillinger av vestjysk	48
6.3.2 Hva kan informantenes besvarelser fortelle oss om prestisje i Skjern?	51
6.3.3 Ambivalente tendenser hos informantene	52
6.3.4 Språklig variasjon	53
6.3.5 Hvorfor veksler informantene?	54
7. Oppsummering og konklusjon	55
9. Oversikt over tabeller, figurer og diagrammer	62
10. Vedlegg	63
Vedlegg 1: Informasjonsskriv og spørreskjema	63
Vedlegg 2: NSDs godkjenning av spørreundersøkelsen	71

1. Innledning

Denne masteroppgaven har som formål å undersøke dialektbruk og språkholdninger blant informanter fra Vestjylland i det rurale Danmark. Danmark har gjennomgått en omfattende dialektnivellering- og standardiseringsprosess, hvor tendensen er at dialektale varieteter blir valgt bort til fordel for den standarddanske varietet (Monka, 2014; Pedersen, 2003). Disse utviklingstendensene har kommet betraktelig lengre i Danmark enn i de andre skandinaviske landene, og dette kobles gjerne til landets størrelse og stedenes relativt korte avstander til København (Thelander & Kristensen, 1984, s. 223). Den danske språkforskeren Inge Lise Pedersen har blant annet uttalt at: «[...] Denmark would be a good candidate to be the first country to accomplish total linguistic standardization» (Pedersen, 2003, s 26).

Motivasjon min for å skrive om dette temaet oppstod fordi jeg selv har familie fra Skjern i Vestjylland, og flere av disse snakker utpreget vestjysk. Ved å se dansk tv har jeg erfart hvilke normer som hersker og hvor tabubelagt det kan være å snakke dialekt i Danmark – i hvert fall i visse situasjoner. Dystre utviklingstendenser og spådommer om dialektdød gjorde meg nysgjerrig på å finne ut av hvorvidt de samme tendensen kunne ses i Skjern, da Skjern er lokalisert langt fra Danmarks hovedstad og normsentrum.

1.1 Problemstillingen

Oppgavens problemstilling er: I hvilken grad bruker Skjern-innbyggerne det vestjyske dialektdraget foranstilt bestemt artikkel, og hvilke sammenhenger kan vi se mellom bruken av foranstilt bestemt artikkel, samt bruken av vestjysk generelt, på den ene siden, og sosiale variabler og språkholdninger på den andre?

Det empiriske materialet i denne undersøkelsen er basert på et elektronisk spørreskjema med 226 informanter fra Skjern og omegn. Analysedelen er todelt. Den første delen er kvantitativ og presenterer talldataene, mens den andre delen er kvalitativ og drøfter fritekstbesvarelsene. Oppgaven har et eksplorativt rammeverk, og tar sikte på å observere tendenser (Grenness, 2001).

1.2 Oppgavestrukturen

Denne oppgaven er delt inn i syv deler: *1. Innledning*, *2. Bakgrunn*, *3. Tidligere forskning på vestjysk dialektbruk*, *4. Sociolingvistisk teorigrunnlag*, *5. Metode*, *6. Analyse*, *7.*

Oppsummering. Kapittel *1. Innledning* tar for seg tema, problemstilling og forskningsdesign. I kapittel *2. Bakgrunn* blir den nåværende dialektsituasjonen i Danmark, studiestedet Skjern

og hvilke dialektale drag som tilskrives området presentert. Kapittel 3. *Tidligere forskning på vestjysk dialektbruk* legger frem tidligere vestjyske dialektstudier. Disse vil siden fungere som undersøkelsens empiriske sammenligningsgrunnlag. Videre tar kapittel 4. *Sosiolingvistisk teorigrunnlag* for seg aktuelle sosiolingvistiske sosiale variabler, samt generell sosiolingvistisk teori med vekt på språkholdninger, ved å vise til tidligere sosiolingvistisk forskning. Undersøkelsens metodebruk, metodiske avveininger og metodekritikk blir diskutert i kapittel 5. *Metode*. Kapittel 6. *Analyse* er oppgavens analysedel. Den er todelt ved å fokusere på undersøkelsens kvantitative funn i den første delen, og de kvalitative besvarelsene i den andre delen. Analysen kobler undersøkelsens funn til teori og tidligere forskning. Kapittel 7. *Oppsummering* er oppgavens avslutningskapittel, hvor oppgavens funn oppsummeres.

1.3 Begrepsavklaring

I denne oppgaven defineres dialekt som «ein varietet som blir tala innafor eit visst geografisk område» (Røyneland, 2008, s. 24). I dette ligger at en dialekt er en stedbunden og geografisk varietet underlagt et nasjonalspråk. Standardtalemål defineres som et overregionalt talemål som er overordnet regionale, sosiale og etniske skiller (Røyneland, 2008, s. 25). Om standardtalemålet i Danmark finnes det flere begreper, som for eksempel rigsdansk, rigsmål, standardssprog og fællesdansk (Pedersen, 2019, s. 229). For enkelthets skyld kommer jeg til å omtale standardtalemålet i Danmark som standardddansk i denne oppgaven.

2. Bakgrunn

Hensikten med dette kapitlet er å gi en kort oversikt over dagens dialektsituasjon i Danmark, presentere Skjern geografisk, demografisk og historisk, samt greie ut om de typiske dialektdragene som kan tilskrives Skjern. Sammenlagt vil dette danne et bakteppe for den senere analysen. Når det gjelder dialektdragene, kommer hovedvekten til å ligge på dialektdraget foranstilt bestemt artikkel, da det er dette trekket jeg undersøker i denne oppgaven

2.1 Danmark i dag: dialektnivellering og standardisering

Funksjonen til dette delkapitlet er å gi en skisse av samtidens danske språksamfunn, da denne kan være ukjent for norske lesere. Ved å vise til typiske talemåsendringer og tendenser i Danmark, samt hvilke forklaringsfaktorer som tilskrives disse, vil delkapitlet forsøke å plassere Skjern i en større danskspråklig kontekst.

På et overordnet nivå kan de skandinaviske landene virke like, da de har til felles at de er velferdsstater med relativt homogene befolkninger, både hva angår etnisitet og kultur. Også språklig er det mange likheter, da Skandinavia utgjør et geografisk dialektkontinuum, som betyr at varietetene innenfor språkområdet er bundet sammen gjennom en kjede av gjensidig forståelige dialekter (Røyneland, 2008, s. 20; Pedersen, 2005, s. 171). På tross av de mange likhetene er landene ulike når det gjelder omfanget av dialektnivellerende talemåsendringer, hvor prosessen har kommet betraktelig lengre i Danmark enn i Norge og Sverige (Kristensen & Thelander, 1984, s. 223).

Dialektnivellering er en type talemåsendring hvor særegne og lokale dialektdrag forsvinner til fordel for dialektdrag med større regional utbredelse (Røyneland, 2009, s. 9–10). Mæhlum (2009, s. 17) beskriver prosessen slik:

språktrekk som har en mer begrenset geografisk utbredelse, eller som av en eller annen grunn blir oppfattet som utpregete, markerte, avstikkende, har en tendens til å bli erstattet av varianter med et videre regionalt eller nasjonalt bruksområde

En slik forenkling av språkstrukturen skjer ofte dersom ulike varieteter er i kontakt med hverandre, og følgelig kan dialektnivellering føre til et mer homogent språksamfunn, hvor språkbrukerne får et likere talemål (Sjekkeland, 2009, s. 85).

I Danmark blir etableringen av et dansk standardtalemål sett på som en viktig forutsetning for dialektnivelleringen (Kristensen & Thelander, 1984, s. 223). Pedersen (2009) peker på at både dialektnivelleringen og standardiseringen har foregått under samme tidsperiode og

understreker at dialektnivelleringen «[...] sker under indflydelse af dette standardsprog» (s. 172). Mens det i fagkretser diskuteres hvorvidt Norge kan sies å ha et eksisterende standardtalemål (se f.eks Sandøy 2009; Mæhlum 2009), er det derimot et faktum at det finnes i Danmark. Faktisk kan dansk skilte med å være et av de mest standardiserte språkene i Europa (Pedersen, 2005 s. 171). Monka (2014) skisserer ulikheten mellom Norge og Danmark slik:

I Norge brukes dialekten ved køkkenbordet, mellem venner, i medieme, i universitetsundervisningen og i politiske sammenhænge (Røyneland 2009: 7) At tale dialekt i alle disse sproglige domæner er nærmest utænkeligt i Danmark (Monka, 2014, s. 92)

Monkas sitat kaster lys over det begrensede bruksområdet de danske dialektene har, da de i hovedsak hører hjemme i den private sfære, i motsetning til dialektene i Norge, som kan brukes i både formelle og uformelle sammenhenger.

Standardisering, enten det dreier seg om skriftlig eller muntlig språk, er utviklingen fra dialektale varieteter til et homogent standardspråk (Pedersen, 2005). Uavhengig av om prosessen er bevisst eller delvis ubevisst, er det tilsiktede målet å planlegge og sentralisere språket. Forutsetningen for en slik prosess er troen på at en varietet er bedre enn andre varieteter (Pedersen, 2005, s. 171–172). Et standardtalemål fungerer som en norm eller et normideal for en språkgruppe, og da som oftest for en nasjonalstat. Varieteten som blir standardtalemål er vanligvis utviklet i tilknytning til en skriftspråksnorm, og en vanlig tendens er at den plasseres øverst på nasjonalstatens prestisjehierarki. Standardtalemål assosieres dessuten ofte med sosiale eliter, som for eksempel folk med høy utdanning, status eller mye autoritet (Mæhlum, 2009, s. 8–9). I Danmark begynte standardtalemålet som et symbol for en bestemt gruppe mennesker i København, før det utviklet seg til å bli en nasjonal norm som utbredte seg til hele befolkningen (Pedersen, 2009, s. 165). København har status som normsentrum i Danmark, slik at det er de københavnske dragene som sprer seg utover i landet (Gregersen & Kristiansen, 2015, s. 50). Det er nødvendig å understreke at det danske standardtalemålet er en dynamisk og heterogen størrelse, som innebærer at standardtalemålet både rommer konservativ københavnsk (høy-københavnsk) og moderne københavnsk (lav-københavnsk) (Kristiansen, 2009, s. 85, 86; Gregersen & Kristiansen, 2015, s. 34).

De danske dialektenes kritiske tilstand kan imidlertid sies å være et relativt nytt fenomen i Danmark. Inntil slutten av 1800-tallet brukte majoriteten av befolkningen en tradisjonell dialekt, og i bygdestrøkene ble dialektene brukt av de fleste inntil 1950-tallet (Pedersen, 2019, s. 229). Siden 60-tallet har alle språkforandringer i Danmark tatt utgangspunkt københavnsk,

og utviklingstendensen er at språkbrukerne beveger seg bort fra de tradisjonelle dialektene og nærmer seg den københavnske varietet. (Monka, 2014, s. 100). Hvor stor påvirkning standardspråket har på de ulike dialektene, avhenger av en dialekts geografiske plassering: Jo nærmere hovedstaden, jo sterkere påvirkning (Kristensen & Thelander, 1984, s. 223).

Det finnes flere forklaringsfaktorer for standardtalemålets fremvekst. En av disse er at standardtalemålet er et utfall av befolkningens forsøk på å tilnærme seg det standardiserte skriftspråket. Denne utviklingen knyttes spesielt opp mot 1800-tallets Danmark, da folks lese- og skrivekunnskaper økte (Pedersen, 2005, s. 178). Ved å vise til Danmarks sosialhistorie, fra vikingtiden og til i dag, får Pedersen også frem andre forklaringsaspekter, som kan være med på å forklare utviklingen av en talt standard. Blant annet viser hun til 1900-tallets reduksjon av sosiale forskjeller, som kan ha ført til at også språket gjennomgikk en reduksjon.

Vektleggingen av det skriftlige standardspråket i grunnskolen, samt grunnskolens språkholdninger, blir også nevnt som en viktig forklaringsfaktor for hvordan standardtalemålet tok form. Gregersen og Kristiansen (2015) fremmer dessuten Danmarks demografiske utvikling som en forklaringsfaktor, da Danmark gikk fra å være et stabilt bygdesamfunn, hvor avstandene mellom hvert sogn kunne være store, til et industrisamfunn med stor tilflytting til byene, og da spesielt København (Gregersen & Kristiansen, 2015, s. 26).

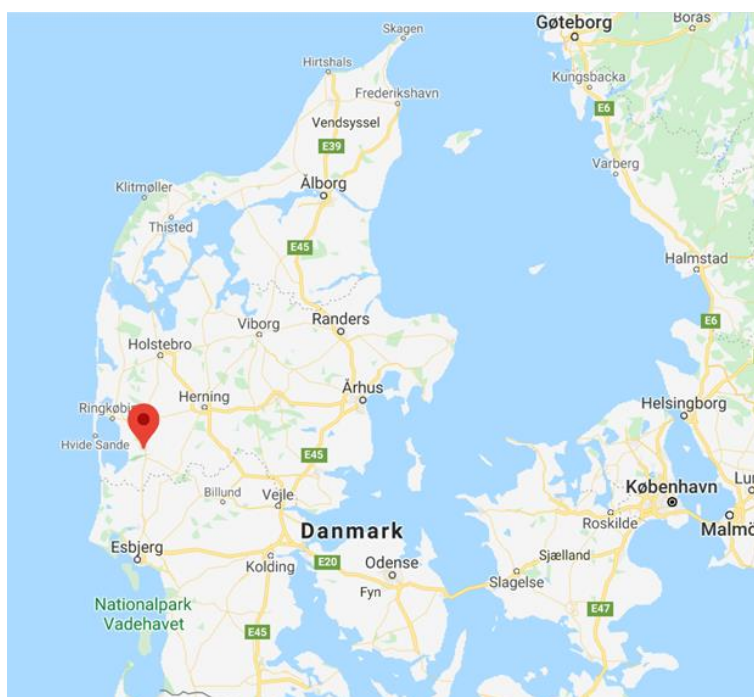
Ettersom København var en sosialt oppdelt by, dannet det seg to sosiolekter: høy- og lavkøbenhavnsk. Det ble arbeiderklassens lavkøbenhavnsk som kom seirende ut, og som bredte seg ut over Danmark. Den lavkøbenhavnske sosiolekten tok etter hvert over for de gamle dialektene, samtidig som den lavkøbenhavnske dialekten mistet klassesilknytning (Gregersen & Kristiansen, 2015, s. 27; Pedersen, 2019, s. 355).

En annen omstendighet, som også har spilt en viktig rolle for språkbruken til det danske folk, er lydmediene (Pedersen, 2019, s. 355). Fra omkring 1950-1970-tallet kan Danmarks Radio (DR) sies å ha representert en betydningsfull språkpolitisk aktør, da kringkastingsselskapet har hatt innflytelse både eksplisitt i form av håndbøker og implisitt i form av det språket man kan og kunne høre i radioen. DRs utforming av språkidealer startet i 1940 med dannelsen av et språkutvalg, som siden kom med anbefalinger omhandlende korrekt uttale. Store deler av disse anbefalingene var tuftet på Viggo Forchhammers oppfordringer fra boken *Taleøvelser* fra 1917. I boken uttrykker Forchhammer, som arbeidet som lektor i tale og sang ved Københavns Universitet, hvordan man bør og hvordan man ikke bør snakke dansk (Thøgersen, 2015, s. 67). Senest i 2008 utga DR boken *Godt sprog*, hvor Forchhammers

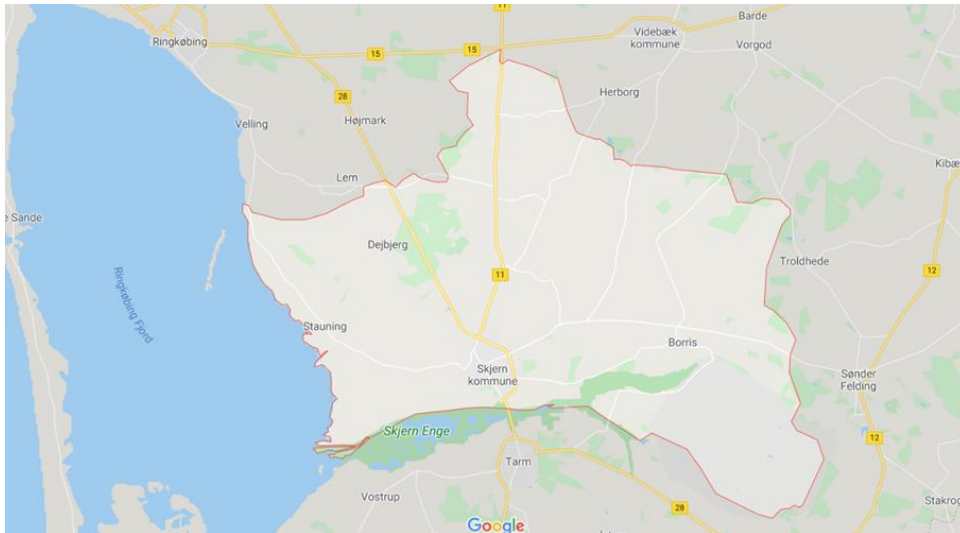
kritikk av deriblant «det grimme, flade (københavnske) a'» fortsatt blir omtalt (Thøgersen, 2015, s. 68). I tillegg til at medier, som for eksempel tv- og radiokanaler, påvirker språkbruken til mediebrukerne, viser nyere undersøkelser at media påvirker folks underbevisste språkholdninger. Dette kommer av at folk erfarer hvilke sosiale verdier som knytter seg til de ulike måtene å snakke dansk på, og hvilke språkkrav som honoreres (Jensen, Kristiansen & Maegaard, 2015, s. 63). Bruken av dialekt i danske medier begrenser seg hovedsakelig til karikaturer i reklamer, og «der er ofte undertekster, når en dialekttalende en sjælden gang dukker op i sendefloden» (Monka, 2014, s. 92).

2.2 Skjerns geografi, demografi og historikk

Skjern er en by, en tidligere kommune og et postnummerområde som geografisk kan plasseres på den midtvestlige delen av Jylland i Danmark. Skjern kan dermed vise til områder av ulik størrelse, men i denne oppgaven er det postnummerområdet (postnummer 6900) jeg tar for meg. Dette betyr at jeg refererer til både byen Skjern og de omkringliggende landsbyene, som for eksempel Bølling, Borris, Rækker Mølle, Stauning og Dejbjerg, når jeg snakker om Skjern. I tilfeller hvor jeg kun ønsker å henvise til Skjern som by, vil jeg presisere dette.

Figur 1. (Google Maps, 02.06.2020)

Figur 2.

Postnummerområdet 6900, Skjern (tidligere Skjern kommune). (Google Maps, 02.06.20)

Skjern har et areal på 327,51 km² (Ringkøbing-Skjern kommune, 01.06.20) og er lokalisert sydøst for Ringkøbing, sydvest for Herning og nord for Skjern Å. Byen Skjern er grunnlagt på elvens smeltevannavsetninger og var opprinnelig en landsby, som siden middelalderen hadde fungert som vadested (Den store danske, 2017; SNL, 2019). Ettersom jernbanen kom, og stedet fungerte som knutepunkt mellom Herning, Varde og Ringkøbing, fikk Skjern status som stasjonsby. For utenom byutvikling, førte jernbanens ankomst til en oppblomstring av industrivirksomheter, og i løpet av 1900-tallet vokste befolkningstallet i takt med etableringen av nye industrier. I 1958 ble byen den siste i Danmark som fikk kjøpstadsstatus, og fra 1970 og frem til strukturreformen i 2007, var Skjern en egen kommune med byen Skjern som administrativt sentrum. I dag er området en del av storkommunen Ringkøbing-Skjern kommune (Den Digitale Byport: Danmarks kjøbstæder, 2012)

Det er ikke lett å anslå nøyaktig hvor mange som bor i Skjern i dag, men i byen Skjern bor det omtrent 8000 innbyggere, mens det bor omkring et parhundre til tusen mennesker i hver av de omkringliggende landsbyene. For eksempel bor det i underkant av 200 mennesker i Bølling, 360 mennesker i Rækker Mølle og 850 mennesker i Borris (flytmodvest.dk, 01.06.20) Skjern er dermed et postnummerområde som favner både en folksom bykjerne og mindre befolkede landsbyer.

Den generelle tendensen i Ringkøbing-Skjern kommune, er at befolkningstallet synker som en følge av utflytting. Kommunens prognoser viser at nedgangen vil fortsette i kommunen som helhet, men at byen Skjern kan forvente en svak befolkningsøkning (Ringkøbing-Skjern kommune, 2019). Det kan dermed tenkes at de fleste utflytterne bor i mer landlige områder, men at Skjern by fortsatt opplever tilflytting grunnet sin status som by. Når det gjelder

befolkningssammensetning, har Ringkøbing-Skjern kommune en relativt gammel befolkning, hvor omkring 20.000 av de totalt 56.930 innbyggerne er i aldersgruppen 40–64 år. I tillegg til at kommunen har en betydelig andel eldre, viser data fra kommunen at det stadig blir færre barn og unge voksne. Den eneste aldersgruppen som har økt i antall siden 2008, er de eldste fra 65 –79 og 80 og oppover (Ringkøbing-Skjern kommune, 2019).

Når det gjelder næringsvirksomheter, er det landbruk, skogbruk og fiskeri som utgjør størsteparten av bransjene i Ringkøbing-Skjern kommune. I Skjern by har det som nevnt vært lange tradisjoner for industrinæringen, som fortsatt er en viktig næring i Skjern by, Skjern og kommunen for øvrig, ifølge kommunens kartdata (Ringkøbing-Skjern kommune, 2019). Sammenlignet med andre danske kjøpsteder har ikke servicenæringen vokst seg spesielt stor i Skjern by (Den Digitale Byport, 2012).

2.3 Dialektoversikt

Før jeg skal greie ut om dialekten som snakkes i Skjern, er det nødvendig å trekke et skille mellom det Karen Margrethe Pedersen (2019) kaller tradisjonelle og moderne dialekter. De tradisjonelle dialektene kjennetegnes ved at de inneholder mange dialektdrag som kan knyttes til et begrenset geografisk område. Frem til slutten av 1800-tallet ble de tradisjonelle dialektene benyttet av alle som bodde landlig til, unntatt av de som tilhørte embetsstanden eller godseierstanden. I hovedsak ble dialektene tatt i bruk av de fleste som bodde på landet frem til 1950-tallet, men siden har dette endret seg markant. I dagens Danmark er «de traditionelle dialekter sterkt på retur eller –i nogle egne– næsten uddøde» (Pedersen, s. 229, 2019). Det er derfor nødvendig å snakke om såkalte moderne dialekter, eller regionalspråk, hvor dialektdragene er færre, benyttes i et større område og innehar en mindre fast struktur (Pedersen, 2019, s. 229). Behovet for å senke kravet for hva som utgjør en dialekt henger sammen med den sterke graden av dialektnivellering som har foregått i Danmark. Om dette sier Signe Wedel Schønning (2010) følgende: ”jo mere dialekten bliver nivelleret, jo mindre skal der til, før en sprogbruger af sig selv og andre kan beskrives som dialekttalende” (s. 10)

Overordnet er det alminnelig å skille mellom tre tradisjonelle dialektområder i Danmark. Områdene utgjør Jylland, Øerne og Bornholm med sine respektive dialekter jysk, øsmål og bornholmsk. (Pedersen, 2019, s. 230). Disse overordnede dialektområdene kan igjen deles inn i mindre underkategorier, som for eksempel Jylland, hvor den jyske dialekten deles inn i øst-, vest- og sønderjysk, og hvor dialekten som brukes i Skjern kategoriseres som vestjysk.

Figur 3. (Fra Københavns Universitet: dialekt.ku.dk)

Videre kan man dele dialektområdene inn i enda mindre enheter, som vist på Figur 3. En lignende dialektinndeling ble skissert av Christian Lisse i 1967. Skjern, som ligger rett overfor grensen som skiller Sydvest-Jylland og Midtvest-Jylland (kalt Hardsyssel på Figur 3), tilhører derfor Midtvest-Jylland, hvor hardsyssemål har vært den tradisjonelle dialekten.

Hardsyssemål, som er en underkategori av vestjysk, ble tradisjonelt talt mellom Limfjorden og Skjern Å, og er den derfor den tradisjonelle dialekten i Skjern (Lisse, 1967, s. 26). Når det er sagt, er det mest hensiktsmessig å se nærmere på dialektdragene til den vestjyske dialekten generelt, da det kun er «få og lidet gjennomgribende dialektforskelle inden for Vestjysk fra Limfjorden næsten til Ribeegnen» (Lisse, 1967, s. 31). Ettersom folk velger bort dialektdrag til fordel for regionale og nasjonale varianter, er det dessuten fordelaktig å fokusere på vestjyske dialektdrag med en større utbredelse.

2.4 Vestjyske dialektdrag

Hva som defineres som typiske vestjyske dialektdrag, varierer fra dialektoversikt til dialektoversikt. I dialektoversikten til Christian Lisse fra 1967 omtales kun foranstilt bestemt artikkel og vestjysk stød som særegne dialektdrag ved vestjysk. De andre dialektdragene, som ellers tilskrives vestjysk, omtaler han kun som generelle jyske dialektdrag. Kjeld Kristensen (1977), derimot, opererer med 14 dialektdrag i sin talemålsundersøkelse av

Vinderup, mens Signe Wedel Schøning (2010), som tar utgangspunkt i Kristensens undersøkelse, har redusert Kristensens dialektdrag til sju. I denne oppgaven har jeg valgt å ta utgangspunkt Schønings dialektdragsoversikt, da avhandlingen er den nyeste av de øvrige nevnte. Jeg kommer imidlertid til å benytte meg av Lisse (1967) og Kristensens (1977) dialektdragsbeskrivelser som supplement ved behov. De syv vestjyske dialektdragene som gjennomgås i Schøning (2010), er vestjysk stød, nektingsadverb, plosivspring, langt O, langt E, personlig pronomen i første tall entall og foranstilt bestemt artikkel. Selv om oppgavens fokus er på foranstilt bestemt artikkel, gjennomgås de andre dragene kort. Grunnen til dette er at oppgaven også stiller spørsmål om dialektbruk mer generelt, slik at en kort innføring vil kunne gi leseren innblikk i hva vestjysk innebærer. Jeg behandler foranstilt artikkel til slutt, og starter med en gjennomgang av de øvrige dragene.

2.4.1 Øvrige vestjyske dialektdrag

Vestjysk stød er et glottaliseringsfenomen som forekommer i diverse dialekter som tales på Jylland og Fyn. Stødet kan forklares som en slags videreutvikling av tonelag, og har sannsynligvis blitt utviklet for å skille mellom en- og tostavellesord, som på grunn av apokope ville blitt uttalt likt i den vestjyske dialekten¹. Det vestjyske stødet må ikke forveksles med det standarddanske stødet, da disse opptrer på ulike måter og steder. Det vestjyske stødet forekommer kun foran de norrøne etterlevningene /p/, /t/ og /k/, hvor det aldri forekommer i det standarddanske stødet (Hansson, 2001, s. 166). Stødet skjer i trykksterke stavelser i opprinnelige tostavellesord på kort vokal og med ustemt dobbeltplosiv /p/, /t/, /k/, eller på kort vokal med stemt konsonant foran plosivene /p/, /t/, /k/. Eksempler på ord, hvor det vestjyske stødet realiseres, er *oppe*, *snakke*, *hjælpe* og *drukket* (Køster m.fl 1982 gjengitt i Schøning, 2010, s. 20; Lisse, 1967, s. 27).

Det standarddanske nektingsadverbet *ikke* [ege / eg] svarer til den vestjyske varianten [æt] eller [æ't] ifølge Kristensen (1977).

På standarddansk bruker man *jeg* om personlig pronomen i førstetall entall, som tilsvarende *a* på vestjysk.

I store deler av det jyske stødområdet forekommer det et plosivspring, eller også kalt klusilspring eller parasitisk klusil, istedenfor det standarddanske fellesstødet (Schøning, 2010, s. 21). Fenomenet opptrer i de gammeldanske vokalene /i/, /u/ eller /y/, og fører for

¹ Vestjysk stød er hevdet å være nært beslektet med preaspirasjon i moderne islandsk og tonelag i svenske og norske dialekter (Hansson, 2001, s. 166)

eksempel til at ord som *hus* blir til *huks* og *lys* til *ly(kj)s* (Lisse, 1967, s. 27). Grunnen til at fenomenet har blitt kalt plosivspring, kommer av at man lenge antok at «det drejde sig om en flytning eller et «spring» af stemmebåndslukket til et lukke i mundhulen» (Lisse, 1967, s. 27). En nyere teori er at det heller er snakk om en «diftongherdning» i ord med opprinnelig aksent.

Standarddansk [o:] og [o'] realiseres som en kortdiftong i vestjysk. Dette skjer i fremlyd i ord som *Ole* og *onsdag*, samt i lange diftonger i innlyd som i for eksempel *skole* og *kone*, og i utlyd i ord som *sko*, *bo* og *tro*. Kortdiftongene i vestjysk består av tre ulike varieteter, [wo], [uə], [åu], men for enkelthetskyld blir de i Schøning (2010) behandlet som ett dialektdrag.

Standarddansk [e·] og [e'] tilsvarer diftongen [iə] i vestjysk i ord som *hel*, *ned* og *ben*, og til diftongen [jæ] i sammensatte ord som *stendynge* og *benstump* (Schøning, 2010, s. 23).

2.4.2 Foranstilt bestemt artikkel

Siden det er foranstilt bestemt artikkel som skal undersøkes i denne oppgaven, vier jeg dette dialektdraget mer plass enn de andre. Vestjysk har foranstilt bestemt artikkel i motsetning til standarddansk, som har bestemte etterstilte artikler (-en for felleskjønn, -et for nøytrum og -ne for pluralis) (Schøning, 2010, s. 23). Den foranstilte artikkelen manifesterer seg som en *æ*, men det finnes imidlertid steder i Vestjylland der artikkelen kan lyde mer som en *a* eller *e*. Det heter derfor *æ mand*, *æ kone*, *æ hus* og *æ børn* på vestjysk, og ikke *manden*, *konen*, *huset* og *børnene*, som på standarddansk. Vestjysk og standarddansk bestemte og ubestemte artikler er illustrert under.

	Vestjysk		Standarddansk	
	Ubestemt	Bestemt	Ubestemt	Bestemt
Entall	<i>En mand</i>	<i>Æ mand</i>	En mand	Manden
	<i>En kone</i>	<i>Æ kone</i>	En kone	Konen
	<i>En hus</i>	<i>Æ hus</i>	Et hus	Huset
Flertall	<i>Børn</i>	<i>Æ børn</i>	Børn	Børnene

Tabell 1

Vestjysk skiller seg også fra standarddansk når det gjelder ubestemt form ved at vestjysk har semantisk bestemt genus. Dette innebærer at tellelige substantiver, som for eksempel gjenstander, blir kategorisert som felleskjønn, mens utellelige substantiver som for eksempel stoffer eller masser, er neutrum. For eksempel betyr dette at et substantiv som *hus* vil kunne realiseres som *en hus* i stedet for *et hus*, fordi det kategoriseres som en tellelig gjenstand (Pedersen, 2019, s. 299).

Den foranstilte artikkelen *æ* har tilknytning til det demonstrative *pronomenet then / þen / þän* (i neutrum *thet*, i pluralis *the* og i svekket form *thæ*), som kan spores tilbake til middelalderens østnordiske gammeldansk og fornsvensk (Pedersen, 2019, s. 287; Fornsvensk lexikalisk databas, 28.01.20)

Ifølge Pedersen (2019) kan bruken av den foranstilte artikkelen dateres tilbake til sydvestjyske kilder fra 1500-tallet. Pedersen understreker imidlertid at *æ* etter all sannsynlighet har fungert som foranstilt bestemt artikkel i mye lengre tid enn eksemplene fra 1500-tallet tilsier. Det er tenkelig at flere århundrer med nedertysk språkkontakt kan ha «styrket bruken af foranstillet artikkel og bidraget til at modstå presset fra østdansk efterhængt artikel» (Pedersen, 2019, s. 288). For utenom i vestjysk, finnes fenomenet med foranstilt bestemt artikkel også i sønderjysk. Skillet mellom bruken av foran- og etterstilt bestemt artikkel går i en skjev linje fra Hanherred i Nordjylland til Horsens Fjord i Østjylland, og deler Jylland i to. Grensen mellom bruken av foran- og etterstilt bestemt artikkel omtales ofte som «den mest berømte dialektgrensen i Danmark», et er begrep som ble skapt av den danske språkforskeren Peder Kristian Thorsen (Pedersen, 2019, s. 288)

Figur 4. Dialektgrensen (Pedersen, s. 288).

Den foranstilte artikkelen er dominerende fra Bovbjerg til Horsens fjord, men brukes ikke om betegnelser som minner om egnnavn, som for eksempel *kongen*, eller i faste uttrykk og fraser som *havsens bund* (Pedersen, 2019, s. 288). Foran adjektiv, som står i en attributiv stilling til substantivet, kan man både ha substantivets bestemte artikkel *æ*, eller demonstrativet *den*.

Mens *æ* brukes tilsvarende det standarddanske bestemte suffikset, brukes *den* med påpekende funksjon. Pedersen (2019) eksemplifiseres det slik:

Eksempel med «gamle øg»	Entall	Flertall
Demonstrativ	Den gamle øg	De gamle øg
Foranstilt bestemt artikkel	Æ gamle øg	Æ gamle øg

Tabell 2

Mens artikkelen *æ* brukes om det velkjente eksemplar, brukes artikkelen *den* til utpekning av et eksemplar innenfor en kategori. *Æ gamle øg* viser derfor til en nokså bekjent hest, mens *den gamle øg* viser til en gammel hest som skiller seg fra andre hester (Pedersen, 2019, s. 288).

Fra å fokusere på Skjern og de vestjyske dialektdragene som tilskrives området, kommer neste kapittel til å konsentrere seg om vestjyske dialektstudier generelt. En grunn til dette er at dialektstudiene kan peke på tendenser fra Vestjylland som kan ses i sammenheng med funnene fra Skjern.

3. Tidligere forskning på vestjysk dialektbruk

Det er blitt gjennomført mange studier av ulike dialektområder i Danmark, men ingen av disse har tatt for seg dialektbruken i Skjern eller omegn. Innenfor dialektområdet Midtvest-Jylland (jf. Pedersen, 2019) har Vinderup, derimot, vært utgangspunkt for flere undersøkelser.

Vinderup er lokalisert 70 km nord for Skjern, og kan sies å ha flere likhetstrekk med Skjern. For eksempel består begge stedene av en bykjerne omsluttet av mindre landsbyer, hvor bykjernene kan defineres som stasjonsbyer. Ettersom områdene har fellestrekk, tar jeg utgangspunkt i den tidligere forskningen fra Vinderup, og ser senere resultatene fra Skjern i lys av resultatene fra Vinderup. Studiene jeg tar utgangspunkt i, er Kristensen (1977), Schøning (2010) og Monka (2014), som alle har undersøkt bruk av dialekt i Vinderup.

3.1 Kristensen (1977). Variationen i vestjysk stationsby-mål. En kvantitativ sociolingvistisk dialektundersøgelse i Vinderup, Ringkøbing amt

I 1973 gjennomførte Kjeld Kristensen et tomåneders langt feltarbeid i Vinderup, hvor målet var å undersøke inter- og intraindividuell språkvariasjon. Til grunn lå 133 båndopptak av personer fra begge kjønn, alle aldersgrupper og sosiale grupper. Det eneste fellestrekket til deltagerne var at de var født i Vinderup og stadig bodde der. Dataene ble analysert ved hjelp av en Labov-inspirert draganalyse, hvor den vestjyske dialekten og standarddansk ble oppført som de gjeldende referansespråkene. For å adskille varietetene tok Kristensen utgangspunkt i 14 vestjyske dialektdrag, og ved transkribering av båndopptakene vurderte han hvorvidt dragene manifesterte seg eller ikke. Siden så han på antall drag per minutt og antall drag gjennom hele opptaket, og beregnet, ved hjelp av en indeks, dialektgraden. Resultatene viste blant annet at kvinnene i Vinderup brukte mindre dialekt enn mennene, at de som bodde mer landlig til brukte mer dialekt enn de som bodde i byen, og at yngre personer, samt mennesker som var høyt plassert i det sosiale hierarkiet, jevnt over brukte mindre dialekt (Kristensen, 1976, s. 29, 99). Vedrørende den intraindividuelle språkvariasjonen, konkluderte Kristensen med at informantene vekslet mellom den vestjyske dialekten og standarddansk. Vekslingen gjorde seg gjeldende ved at 1/5 av opptakene viste en tendens til mer standarddansk språkbruk i løpet av det første minuttet enn i resten av opptakene. Variasjonen mellom varietetene åpenbarte seg både som jevne overganger og plutselige skifter, og Kristensen beskrev denne variasjonen som en uttynning fra dialekt til standarddansk (Kristensen, 1977, s. 29).

3.2 Schøning (2010). Dialekt som identitets- og stiliseringspraksisser hos et søskendepar

Signe Wedel Schøning sin studie fra 2010 undersøkte dialektbruken til et søskenpar fra Vinderup. Formålet var å kartlegge hvordan dialektrestene ble brukt, hvilke sosiale betydninger og verdier de ble tillagt i sosiale interaksjoner, og hvilke identiteter som ble

tildelt ved de ulike sosiale normene og strukturene (Schøning, 2010, s. 6). Undersøkelsen tok utgangspunkt i flere tidligere studier, deriblant Kristensen (1977) og Pedersen & Schøning (2007). Sistnevnte studie, som undersøkte dialektbruken blant niendeklassinger i Vinderup ved hjelp av sosiolingvistiske intervjuer, konkluderte med at de vestjyske dialektdragene stort sett var forsvunnet. Schøning fornemmet at undersøkelsen ikke fanget opp all den faktiske dialektbruken, og ønsket å finne ut hvorvidt et søskenpar fra Vinderup brukte de vestjyske dialektdragene hyppigere enn hva den tidligere studien kom frem til. I avhandlingen studerte hun derfor dialektbruken til Nanna og Eskil, som var 16 og 18 år da datainnsamlingen foregikk i 2008. Søskenparet hadde deltatt i Pedersen og Schønings (2007) studie noen år tidligere, og ble valgt ut til å delta på nytt, da det kom frem at den vestjyske dialekten stod sterkt i deres familie. Studiens datamateriale utgjorde 11 utvalgte selvpoptak, som inneholdt alt fra samtaler med familie, venner, bekjente og kollegaer. Analysen baserte seg på syv dialektdrag, som ble valgt på bakgrunn av undersøkelsen til Pedersen & Schøning (2007), som igjen var basert på de 14 dialektdragene til Kristensen (1977).

Undersøkelsene viste at søsknene brukte mer dialekt i selvpoptakene enn de gjorde i intervjuene til Pedersen & Schøning (2007), men også at de praktiserte dialekten ulikt. Den ulike dialektpraksisen innebar blant annet at Eskil brukte de vestjyske dialektdragene betraktelig oftere enn Nanna, da Nanna hovedsakelig brukte dialektdragene for å markere en atypisk adferd overfor venner. Begge søsknene brukte vestjyske dialektdrag aller mest i situasjoner hvor de var med venner eller familie, og begge tok den i bruk for å konstruere henholdsvis maskulinitet og femininitet. Schønings forklaring på de ulike dialektpraksisene, var at dialekten ble tilskrevet kjønnsmessige, aldersmessige, geografiske og sosiokulturelle symbolverdier. Disse stereotypiene fremkom av intervjuene, hvor Eskil understreket at dialekten knyttet seg til maskulinitet og hardt, praktisk og ruralt arbeid. Han koblet dessuten det å snakke vestjysk med *at være en bonderøv*, som han så i motsetning til folk i byene som snakket *fint*. På den andre siden hevdet Eskil at dialekten indikerte at man var hyggelig, jordnær, ekte og imøtekommende (Schøning, 2010, s. 36). Nanna mente også at vestjysk dialektbruk hang sammen med å bo på landet, men pekte også på at den ble brukt av eldre mennesker (Schøning, 2010, s. 37). Av de undersøkte dialektdragene skilte foranstilt bestemt artikkel seg ut ved å være det mest brukte draget hos begge søsknene. Eskil hadde en prosentvis bruk på 63,4 % i sine opptak, mens Nanna brukte foranstilt bestemt artikkel i 11,3 % av opptakene.

3.3 Monka (2014). Sproget afhænger af stedet– om sprogforandring i virkelig tid i Jylland

Monkas artikkel er en fremleggelse av hovedresultatene fra ph.d-prosjektet hennes, hvor hun undersøkte sammenhengen mellom språkforandring og sted (Monka, 2013). Som utgangspunkt for studien var de jyske kommunene Vinderup, Odder og Tinglev. Basert på kvantitative analyser av eldre og nyere opptak med mobile og bofaste informanter, konkluderte Monka med at det var tydelige sammenhenger mellom mobilitet og språkforandring. Når det gjaldt de mobile informantene, viste eldre opptak, som ble tatt lenge før informantene flyttet fra de respektive kommunene, at de allerede da hadde markerte seg «[...] sprogligt anderledes end bofaste informanter fra samme sociale baggrund» (Monka, 2014, s. 119). Dette ble tydelig ved at informantene, som senere skulle kategoriseres som mobile, ikke brukte lokale dialektdrag, eller at de brukte betraktelig færre dialektdrag enn bofaste informantene (Monka, 2014, s. 119). Analysene viste imidlertid at den største språkforandringen skjedde hos de bofaste informantene. I Vinderup, som var undersøkelsens eneste vestjyske by, gjorde språkforandringen seg gjeldende ved dialektnivellering. Språkforandringene i Tinglev og Odder, derimot, gikk i retning av flere dialektvarianter og standarddansk. Ettersom språkforandringene i de ulike kommunene var så ulike, så Monka på avstander, innbyggertall og sosiolingvistiske forhold som mulige forklaringer på forskjellene mellom språkforandringene i Vinderup, Tinglev og Odder. Mens Odder lå i et vekstområde, kunne Vinderup og Tinglev beskrives som «stagnerende områder», da et fåtall av innbyggerne hadde lang utdannelse, og da en stor andel av befolkningene beskjeftiget seg med landbruk sammenlignet med landsgjennomsnittet (Monka, 2014). Selv om Vinderup og Tinglev hadde flere samfunnsmessige fellestrekk, hadde språkbruken i Tinglev gjennomgått betraktelig færre forandringer, og forandringene viste seg heller som flere dialektvarianter. Dette tolket Monka som et resultat av at Tinglev, og resten av Sønderjylland, har hatt en fortid som et tysk område. Årene med tysk styre skjermet området fra standarddansk og styrket sønderjydenes selvoppfattelse og identitet. Avslutningsvis understreket Monka at danske dialekter, for utenom sønderjysk, kan ses på som døde (Monka, 2014, s. 120–121).

3.4 Andre dialektprosjekter

De siste årene er det blitt igangsatt flere prosjekter som tar for seg dialektbruk i Danmark, og det er hovedsakelig Institut for Nordiske studier og Sprogvidenskab (NorS) ved Københavns Universitet, som står bak de nyeste publiseringene. Et stort og pågående prosjekt, som universitetet gjør i samarbeid med Sprogforandringscentret, heter «Dialekt i periferien». Prosjektet er tredelt og undersøker språksamfunnene i Nexø på Bornholm, Hirtshals i

Vendsyssel og Bylderup i Sønderjylland, men tar ikke for seg noen vestjyske dialekter. Prosjektets formål er å kartlegge unges dialektbruk i områder som ligger langt fra Danmarks kulturelle, politiske og økonomiske sentrum. Intensjonen er at den innsamlede dataen skal kunne brukes i fremtidige oppgaver og avhandlinger, for å kunne si noe om hvordan dialektene brukes i ulike situasjoner, hvilke funksjoner dialektene har og hva slags status dialektene har (Københavns Universitet, u.å).

Et lignende dialektprosjekt, som pågikk fra september 2014 til august 2018, var «Language and Place – Linguistic Variation in Urban and Rural Denmark» (LaPUR). Hensikten med prosjektet var å studere hvordan forestillinger om sted korrelerte og samhandlet med dialektbruk, multietnolekt og standarddansk. Undersøkelsene ble gjennomført av unge voksne i perifere områder i Bylderup i Sønderjylland og i sosialboligområdet Vollmose i Odense, men heller ikke dette dialektprosjektet undersøkte et vestjyskt område. Prosjektets resultater har blitt delt i vitenskapelige avhandlinger, konferanser, workshops og i media (se blant annet Monka 2019, Quist 2019, Skovse 2018, Københavns Universitet, u.å).

3.5 Hva sier studiene om tendensene?

Med utgangspunkt i disse studiene finner man tendenser til at kvinner, yngre og folk som er høyt oppe i det sosiale hierarkiet, bruker den vestjyske dialekten mindre enn menn, eldre og folk som kan plasseres lavere i det sosiale hierarkiet (Kristensen, 1977; Schøning, 2010). Tendensene stemmer overens med de kjønnsmessige, aldersmessige og sosiokulturelle stereotypiene som er knyttet til den vestjyske dialekten (Schøning, 2010). Det kan dessuten virke som at flytteplaner har en påvirkning på talemålet, ved at de som ser for seg å flytte, bruker mindre dialekt enn de som ser for seg å bli boende (Monka, 2014). Kristensen (1977) og Schøning (2010) peker også på at det foregår en intraindividuell variasjon i talemålet til flere vestjyder, hvor det veksles mellom vestjysk og standarddansk. Samtlige av disse tendensene forekommer også i min undersøkelse, og vil derfor bli sammenlignet med funnene til Kristensen (1977), Schøning (2010) og Monka (2014) i kapittel 6 *Analyse*.

Som vi har sett i dette kapitlet er det gjennomført flere relevante sosiolingvistiske studier i Vestjylland. Videre kommer jeg til å gjør rede for mer generelle sosiolingvistiske teorier, da disse kan betraktes som overordnede teorier i oppgaven grunnet den sosiolingvistiske tilnærmingen. I tillegg til dette vil jeg gjennomgå sosiale variabler fra sosiolingvistikken som er relevante for min undersøkelse.

4. Sosiolingvistisk teorigrunnlag

Sosiolingvistikk undersøker samspillet mellom språk og samfunn og kan defineres som «studiet av den kulturelt, sosialt og psykologisk betingete utnyttelsen av de språklige ressursene i menneskers daglige interaksjon» (Mæhlum, 1996, s. 177). Fagfeltet er veletablert, men bredt, ettersom det henter viten fra forskjellige nærliggende vitenskaper, hovedsakelig lingvistikk og sosiologi. Denne foreningen gjør at forskningsfeltet i prinsippet kan dekke alt fra kritisk diskursanalyse, pragmatikk og samtaleanalyse til variasjonsanalyser og sosiofonetikk, for å nevne noe (Quist, 2009, s. 109).

Overordnet er det alminnelig å skille mellom forskning innen makrososiolingvistikk og mikrososiolingvistikk, hvor førstnevnte fokuserer mer på samfunnets lingvistiske aspekter, mens sistnevnte forsøker å forstå de sosiale aspektene til språket, og dermed kan ses på som en mer språkfokusert tilnærming (Coulmas, 1997, s. 2). Sagt på en annen måte ser makrososiolingvistisk forskning på språkendringer som en simultan effekt på en stor gruppe mennesker. Med et slikt syn forklares språkendringer ofte som en del av en institusjonell språkplanlegging, hvor prosesser som for eksempel standardisering kan føre til språkfenomener som kodeveksling, språkskifte og språkdød. Mikrososiolingvistisk forskning, derimot, ser på mindre språksamfunn, hvor språkendring kan bli igangsatt av enkeltpersoner eller små grupper ved at andre bestemmer seg for å imitere disse grunnet deres tilskrevne sosiale verdier (Bright, 1997, s. 82–83).

Siden etableringsperioden har sosiolingvistikken utviklet seg, og den generelle tendensen er at fagdisiplinen beveger seg bort fra pioneren William Labov og den kvantitative variasjonsanalysen, og i retning mer kvalitative tilnæringsmetoder. Det har også skjedd en utvikling innen variasjonslingvistikken, som er det denne oppgaven tar for seg.

Utviklingstendensen har blitt nøye beskrevet og forsøkt strukturert av sosiolingvisten Penelope Eckert (2012), som omtaler de overlappende faghistoriske periodene som tre sosiolingvistiske bølger. Den første bølgen representerer makroperspektivet som finnes i Labovs variasjonistiske tradisjon, den andre bølgen representerer mikroperspektivet og fokuset på individualitet, mens den tredje bølgen fokuserer på at variasjon er en identitetskategori, slik at synet på språkbrukeren er skiftet fra passiv til aktiv (Eckert, 2012).

Sosiolingvister beskjeftiger seg følgelig med ulike aspekter og tar i bruk et mangfold av tilnæringsmåter, men har til felles at de forklarer temaer, som for eksempel endring og variasjon, ved å studere de i lys av sosiale aspekter.

4.1 Sammenhengen mellom språk og identitet

En vanlig forestilling innen sosiolingvistikken er at det eksisterer en kobling mellom identitet og språkbruk, da språk både uttrykker og former identitet. Med dette menes at en språkbruker fremmer sin identitet og søken etter sosiale roller ved hjelp av språket (Mæhlum, 2008, s. 106). Le Page (1997, s. 29) uttrykker det slik:

[...] individuals create [...] their linguistic systems so as to resemble those of the group or groups they wish from time to time to be identified with, or so as to distinguish themselves from those they wish to distance themselves from.

Koblingen mellom identitet og språk er komplisert, og det finnes flere teorier som tar for seg identitetsforming (f. eks tilpasningsteorien: Mæhlum, 2008, s. 112 og nettverksteorien: Mæhlum, 2008, s. 116). Generelt kan man si at det er språket som muliggjør samhandling, og at samhandling gjør språkbrukere bevisste på hvilke identiteter de blir, og vil bli, tillagt. De tillagte identitetene er dernest avgjørende for hvordan språkbrukerne betrakter sine egne identiteter (Mæhlum, 2008, s. 112). I moderne sosiolingvistiske teorier er det vanlig å legge et konstruktivistisk identitetssyn til grunn. Dette betyr at identitet oppfattes som noe dynamisk, heterogent og kulturgitt, og at konstrueringen er avhengig av ytre forhold (Mæhlum, 2008, s. 109).

4.2 Sosiale variabler

I sosiolingvistiske korrelasjonsanalyser er målet å finne samsvar mellom språklige størrelser og sosial bakgrunn. Venås (1991) skiller mellom avhengige variabler (språket som undersøkes) og uavhengige variabler (de som finnes i samfunnet, for eksempel sosial klasse eller alder). Årsaken til at de språklige faktorene defineres som avhengige og de sosiale faktorene som uavhengige, er antagelsen om at sosiale forhold styrer den språklige realiseringen (Venås, 1991, s. 151; Skjekkeland, 2009, s. 21). Funksjonen til de sosiale variablene er følgelig å se hvordan variablene opptrer sammen og i forhold til hverandre, og undersøke hvilke variabelkombinasjoner som er mest avgjørende sett opp mot den språklige variabelen. Under vil jeg gjennomgå sosiale variabler som er relevante i denne undersøkelsen: kjønn, alder, foreldrebakgrunn, skoleretning, fremtidsplaner og gruppetilhørighet.

En sosial variabel som nærmest er å regne som obligatorisk i sosiolingvistiske undersøkelser, er kjønn. Flere utenlandske og norske studier viser et kjønnsbasert mønster, hvor jenter og kvinner, uavhengig av sosial klasse, snakker mer i overensstemmelse med standardtalemålet og nivellerer mer enn hva gutter og menn gjør (se f. eks i Trudgill 1974, Eckert 1989,

Ladegaard & Bleses 2003, Kristiansen 2017 og Mæhlum 2008). Gutter og menn, på den andre siden, er mer språklig lojale og tradisjonelle, da de bruker dialekt i større grad enn jenter og kvinner. Et annet og selvmotsigende mønster, som Labov (2001) kaller «the gender paradox», er at jenter og kvinner har vist seg å være de mest innovative språkbrukerne. Dette innebærer at det som oftest er jenter og kvinner som foretar endringer som bryter med standarden. Mæhlum understreker imidlertid at den mest utslagsgivende sosiale dimensjonen egentlig ikke kan sies å gå mellom kvinner og menn, men innad i kvinne- og mannegrupper, og at det finnes flere undersøkelser hvor det ikke kan påvises noen kjønnsforskjeller (Mæhlum, 2008, s. 120). Grunnet dette bør det understrekes at ulike sosiolingvistiske endringsstudier har vist at tilhørighet til ulike subkulturelle grupper påvirker språkbruk. I Røynelands (2005) avhandling om språkendring i Røros og Tynset viser blant annet til en canadisk studie av Mary Bucholtz, hvor jentene delte seg inn i «cool-girls» og «nerd-girls», hvor jentene med tilhørighet i «cool-girls» var de som oppfant og dernest spredte språklige innovasjoner (Røyneland, 2005, s. 185). Kjønn som variabel har dessuten undergått store forandringer de siste hundre årene. Fra å være en naturgitt dikotomi, blir kjønn i større grad sett på som en kategori man blir sosialisert inn i (Røyneland, 2005, s. 179). På tross av denne problematiseringen er kjønn fortsatt en viktig sosial variabel i sosiolingvistikken, og den utgjør også en av de sosiale variablene i min undersøkelse.

Alder er en annen sosial variabel som gjerne ses i forhold til språkbruk, da eventuelle forskjeller i språkbruken kan speile bestemte aldersgrupper eller faser i livet. En vanlig hypotese blant sosiolingvister er at

[...] dei eldste informantane representerer eit eldre språksteg enn dei yngste informantane, og at dei unge normalt ikkje endrar språket sitt vesentleg gjennom livet, etter at det har festa seg i løpet av tenåra (Skjekkeland, 2009, s. 24).

En mulig forklaring på generasjonsforskjellene er det Skjekkeland kaller «mangelfull overføring av dialektal kompetanse». Det er vanlig å forklare dette som et utfall av at barn er mest sammen med andre barn, og mindre sammen med voksne. En annen forklaringsmodell er at mennesker ønsker å markere fellesskap med folk fra samme generasjon (Skjekkeland, 2009, s. 25). Alder er også interessant, da visse aldre og aldersgrupper kan ha bestemte krav og forventninger knyttet til seg. I samfunn hvor dialekter utgjør en del av en sosiolektisk variasjon, forventes det for eksempel at voksne språkbrukere behersker den talte standardvarietet, mens det forventes at barn og unge holder seg til den lokale varietet (Røyneland, 2005, s. 176). Alder kan dessuten si noe om endring i et språksamfunn over tid

(historisk endring), eller enkeltindividens talemåsendring gjennom livet (age grading) (Skjekkeland, 2009, s. 25). Flere studier peker blant annet på korrelasjonen mellom økt alder og økt konservatisme: Jo eldre språkbrukeren er, desto mer konservativ blir språkbruken (Eckert, 1997, s. 151).

Foreldrebakgrunn er en sosial variabel som i økende grad inkluderes i nyere sosiolingvistiske undersøkelser. Selv om studier peker på at barn hovedsakelig henter talemålsinspirasjon fra folk i omgivelsene, og ikke fra foreldrene, er det en rekke sosiokulturelle og individualpsykologiske aspekter som spiller inn på hvem barnet ønsker å «imitere». Dersom barnet ønsker å identifisere seg med, og/eller sosialisere seg med, noen, er det sannsynlig at barnet vil etterstrebe vedkommendes talemål. I Papazians (1997) dialektundersøkelse i Numedal så det ut til at foreldrebakgrunn spilte en stor rolle, da informantene som hadde foreldrene fra Numedal brukte flere bygdemålsformer enn de som ikke hadde noen foreldre fra Numedal, eller som hadde en forelder fra Numedal (s. 178). Røyneland (2005) åpner dessuten opp for at barn kan ha flere språklige registre, slik at man kan snakke om et «hjemmespråk» og et «utespråk» (Røyneland, 2005, s. 185).

Røyneland (2005) mener at valg av skoleretning kan gjenspeile språkbrukerens sosiale bakgrunn, og også gruppetilhørighet blant unge informanter. Det er derfor hensiktsmessig å vite hvorvidt språkbrukeren går, eller har gått, en studiespesialiserende eller yrkesfaglig studieretning. Ofte er det slik at språkbrukere fra en ikke-akademisk bakgrunn velger å gå en yrkesfaglig retning, og det er gjerne denne gruppen som ser for seg en fremtid i lokalmiljøet og som stiller seg mest positive til hjemstedet. I tillegg til dette gir en yrkesfaglig utdanning gode jobbmuligheter på hjemstedet. Ved valg av studiespesialiserende utdanning, derimot, er jobbmulighetene på hjemstedet ofte mer begrenset (Røyneland, 2005, s. 182).

Hvorvidt man planlegger å bli boende på hjemstedet eller ikke, kan også være utslagsgivende for språkbruken (Røyneland, 2005). Ønsket om å flytte henger ofte sammen med sosial bakgrunn, og er størst blant ungdom med akademisk bakgrunn. I dagens globaliserte samfunn er forbindelsen til familiebakgrunnen imidlertid mindre viktig enn den en gang var (Skjekkeland, 2009, s. 30).

En annen kategori, som nevnes i Røyneland (2005), og som er aktuell å undersøke i en sosiolingvistisk studie, er orientering. I Røyneland er orientering en kategori, hvor spørsmål, som for eksempel tar for seg fritidsinteresser, fremtidsplaner og tanker omkring hjemstedet, ligger til grunn for inndelingen av en lokal eller urban orientering. Inndelingen plasserer

informanter på en tredelt skala fra minus, nøytral til pluss, hvor minus svarer til lav grad, nøytral svarer til middels grad og pluss svarer til stor grad (Røyneland, 2005, s. 193). På tross av at orienteringsaspektet tydelig er til stede i det innsamlede datamaterialet, har jeg valgt ikke å inkludere denne variabelen i undersøkelsen grunnet oppgavens omfang.

4.3 Språkholdninger

Språkholdninger er en sosial dimensjon som også har dokumentert påvirkning på språkbruk og språkendring (Røyneland, 2005, s. 174). Undersøkelser har vist utfordringer ved å studere holdninger, så i denne oppgaven blir holdninger håndtert som en separat størrelse.

Holdning er et begrep fra sosialpsykologien, som brukes om en indre, psykologisk beredskap hos mennesket. Tilbøyeligheten kommer til uttrykk ved at individet reagerer negativt eller positivt overfor et eller annet i den ytre verden, og dette kan være alt fra bestemte personer, grupper eller abstrakte ideer (Kulbrandstad, 2015, s. 248; Sandøy, 2008, s. 95). Holdninger kan være basert på tidligere erfaringer, men ofte er holdninger noe som overtas, enten bevisst eller ubevisst, fra venner, familie eller andre grupper vi ønsker å identifisere oss med.

Språkholdninger er følgelig tilbøyeligheter som ligger til grunn for «[...] fordelaktige eller ufordelaktige vurderinger av språk, språkvarieteter, måter som språk og språkvarieteter blir brukt på, eller andre forhold som har med språk å gjøre» (Kulbrandstad, 2015, s. 249).

Flere forskere tar til orde for at holdninger kan inndeles i ulike typer, og at det går et skille mellom det som kalles bevisste og underbevisste, eller åpne og skjulte, holdninger (Kristiansen, 2011). Et velkjent scenario fra den internasjonale sosiolingvistikken, og som Kristiansen (2009) erfarte da han undersøkte språkholdninger i Næstvæd i Danmark, er at informanter vurderer et lokalt språk som positivt dersom de er klar over at de tilkjenner sine holdninger, men at vurderingen blir negativ så snart informantene ikke lenger er klar over at de gir uttrykk for sine språkholdninger. Mens det vises lojalitet til en dialekt på det bevisste plan, anses den samme dialekten som mindre verdifull på det underbevisste plan, og denne nedvurderingen skjer uavhengig av dialektens markeringsgrad. Kristiansen (2009) sier det slik:

Den lokalpatriotisme der præger de bevidste tilkendegivelser, er der ingen spor af overhodet i de underbevidste tilkendegivelser, hvor selv sprog med den svageste lokalfarvning nedvurderes kraftig og konsekvent i forhold til københavnsk sprog. Lokalpatriotismen er ren overflade, under overfladen lurer københavneriet. Mon ikke det er alvorligt for lokalsprogets skæbne? (s. 156).

Også Røyneland (2005) fant et lignende motstridende mønster hos flere av sine informanter, da de stilte seg positive til dialekten og hjemstedet på det ideologiske og politiske nivået, men

negative på et dypere nivå. Slike holdningsmønsteret gjør at Kristiansen (2009) understreker nødvendigheten av å skille mellom bevissthetsnivåene, da de uttrykker to ulike verdssystemer. Det kan imidlertid være vanskelig å danne et klart skille mellom disse, og de ulike typene blir ofte tematisert i forbindelse med metodedrøfting for å avdekke holdninger. Ifølge Kristiansen (2011) får man best tilgang til de underbevisste holdningene ved å bruke indirekte metoder, hvilket innebærer at inndelingen i bevisste og ubevisste holdningene like fullt handler om et skille mellom forskningsmetoder (Kristiansen, 2011, s. 271). Det må påpekes at ikke alle forskere er enige i dette skillet. Marie Maegaard argumenterer for at man ikke kan omtale noen holdninger som mer ekte enn andre, som følge av at de underbevisste holdningene ofte blir stemplet som mer autentiske enn de bevisste. Hennes syn på hvordan man kan oppdage holdninger, viker dermed fra Kristiansen, da hun åpner opp for at også direkte metoder kan være hensiktsmessige og gi interessante funn (Maegaard, 2009, s. 173).

4.4 Prestisje

Prestisje er et annet sosialt aspekt som bør ses i sammenheng med språk, og da særlig språkholdninger, da det kan gi ytterligere informasjon omkring språkbruk. Prestisje innebærer at visse dialekter får status som prestisjedialekter, som betyr at de blir vurdert som overlegne sammenlignet med andre dialekter. En prestisjedialekt kan beskrives som et talemål som er opphøyet grunnet en konvensjonell oppfatning om at dialekten er tilnærmet lik et standardspråk eller riksmål. Hva folk oppfatter som en prestisjedialekt, beror på holdninger og ideologi, men en utbredt oppfatning blant forskere er at «graden av dialektbruk er mer eller mindre omvendt proporsjonal med sosial status og prestisje» (Mæhlum, 2002, s. 79). Videre understreker Mæhlum (2002) at jo høyere man befinner seg innenfor det sosiale hierarkiet, jo sterkere blir de sosiale forventningene om å ta i bruk en prestisjedialekt. Undersøkelser har vist at en gjengs oppfatning er at prestisjedialekt uttrykker kompetanse, mens regionale og rurale dialekter signaliserer troverdighet (Mæhlum, 2002, s. 79). En generell utviklingstendens er at språkdrag med prestisje sprer seg lettere enn språkdrag uten prestisje (Sandøy, 2008, s. 235–237).

Når man snakker om språkendring eller variasjon grunnet prestisje, er det nødvendig å konstruere et skille mellom det Labov omtaler som overt (åpen) eller covert (skjult) prestisje. Åpen prestisje viser til positive og negative vurderinger av en variant, som samsvarer med samfunnets dominerende normer. Disse normene finnes ofte i media, utdanningsinstitusjoner eller hos den øvre middeklassen. Skjult prestisje referer til verdier som står i kontrast til den dominerende, og som signaliserer støtte til lokale normer og verdier. Mens åpen prestisje kan

forstås som et ønske om å oppnå status, kan skjult prestisje ses på som et forsøk på å vise solidaritet til en dialekt (Leap, Deumert, Swann & Mesthrie, 2009, s. 92). Det er komplisert, men viktig å skille disse fra hverandre, da de gjør det mulig å sette en grense mellom hva en språkbruker synes om en dialekt, versus hva språkbrukeren tenker at andre synes om en dialekt.

4.5 Stereotyper

Begrepet stereotypi henviser til alminnelige oppfatninger og forventninger folk kan ha til en bestemt gruppe mennesker på grunnlag av deriblant språk. En stereotypi kan ses på som en overdreven klisje, ettersom medlemmer av en bestemt gruppe blir karikert og tillagt forskjellige egenskaper som intelligens, personlighet, interesser eller evner (Mæhlum, 2008, s. 95). Leap m.fl. (2009, s 91) beskriver det slik: «Stereotypes are forms that are socially marked – that is, they are prominent in the linguistic awareness of speech communities.»

Stereotypi henger også tett sammen med holdninger, slik at stereotypiske forestillinger ofte trer frem i holdningsundersøkelser. Et eksempel er norsk holdningsundersøkelse fra 1979 (Strømsodd gjengitt i Mæhlum, 2008), hvor oslofolk brukte adjektiv som *bondsk*, *enkel*, *troverdige* og *artige* når de skulle karakterisere flatbygdialektene nord for Oslo. Slike negative vurderinger ses ofte i sammenheng med den offentlige kulturen og dens latterliggjøring av visse dialekter, og da spesielt i underholdningsbransjen (Mæhlum, 2008, s. 97).

5. Metode

5.1 Kvantitativ og kvalitativ metode

Sosiolingvistikken favner et mangfold av både kvantitative og kvalitative metoder, og det er først og fremst problemstillingen som avgjør hvilken metode som egner seg best. I en kvantitativ sosiolingvistisk undersøkelse er det typisk å teste et stort antall respondenter, da målet er å skaffe seg oversikt over språksituasjonen i et bestemt område. Det store informantutvalget gjør det mulig å konsentrere seg om identifiserbare, sosiale egenskaper, som for eksempel alder, kjønn og tilhørighet, og den målbare dataen, ofte vist som tall, fremvises gjerne som statistikk i resultatene. Kvantitative undersøkelser etterstreber statistiske generaliseringer, som vil si at «[...] resultatene har en gyldighet ut over de konkrete individene som deltok i selve undersøkelsen» (Akselberg & Mæhlum, 2008, s. 77).

Kvalitative sosiolingvistiske undersøkelser, derimot, befatter seg med færre respondenter, og kan sies å være individfokusert ved at blikket er rettet mot sammenhengen mellom et språk og de konkrete individene som bruker språket. Fokuset ligger dermed på å få dypere innsikt og forståelse, da dette kan gi kunnskap om hvilke bakenforliggende mekanismer som er med på å påvirke enkeltindividers språkbruk. Dette betyr samtidig at resultatene ikke er generaliserbare (Akselberg & Mæhlum, 2008 s. 77).

Jeg har valgt å bruke et elektronisk spørreskjema, og fordi oppgaven forsøker å kartlegge bruken av et dialektdrag og forklare bruken utfra sosiale variabler og fritekstbesvarelser, vil metodebruken være todelt. Den er kvantitativ fordi den behandler talldata og kvalitativ fordi den drøfter fritekstbesvarelser.

5.2 Valg av metode

Jeg vil nå diskutere fordeler og ulemper med spørreskjema som metode, før jeg presenterer utformingen av denne undersøkelsens spørreskjema. Dernest kommer noen refleksjoner omkring metoder som kunne ha vært aktuelle å bruke dersom jeg ikke hadde valgt spørreskjema.

En fordel med å bruke spørreskjema, er at det åpner opp for mange deltagere, som igjen er fordelaktig for representativiteten. Spørreskjemaundersøkelser har en lang tradisjon innen lingvistikken, men datainnsamling fra internett er relativt nytt i språkvitenskapelig sammenheng og gjør at man kan nå ut til potensielt mange flere personer enn det man kunne tidligere (se Stjernholm & Ims, 2014 og Hårstad, 2008 for en grundigere diskusjon av spørreskjema over internett). Innsamling over internett er dessuten effektivt, da datainnsamlingen kan skje uten at en forsker trenger å være tilstede, og fordi datamaterialet

blir digitalisert fra første stund, som gjør at forskeren både sparer tid under og etter datainnsamlingperioden. For utenom å være ressurs- og tidsbesparende, er metoden billig og rask (Schilling, 2013, s. 98).

Det finnes imidlertid noen problematiske aspekter ved å ta i bruk en spørreundersøkelse som metode, som en forsker bør være oppmerksom på. En ulempe er at metoden kan være begrensende ved at man kun får informasjon om det som etterspørres, som vil si at man kan gå glipp av interessant informasjon. En annen ulempe er at det kan være vanskelig å kontrollere ugyldig eller ubrukelig respons ved at informanter for eksempel kan velge å svare på noe annet enn det de ble spurt om (Hårstad, 2008, s. 138; Schilling, 2013, s. 99). En ytterligere ulempe Hårstad (2008) fant da han undersøkte trøndersk ved hjelp av spørreskjema over nett, var at internettbruken kun reflekterte en del av befolkningen. Dette aspektet er trolig mindre nærværende i 2020 enn i 2008, men oversikten over informanter fra min studie viser at dette fremdeles er en aktuell problematikk. Det kan dermed være vanskelig å oppnå en brukbar representativitet i nettbaserte spørreundersøkelser. Flere undersøkelser fremhever dessuten problematikken med spørreskjemaer hvor deltagerne blir bedt om å beskrive sin egen språkbruk, ettersom forskning viser at det ikke alltid er et samsvar mellom det folk rapporterer om sitt eget talemål, og det talemålet de faktisk bruker (Akselberg & Mæhlum, 2014, s. 84). Dette er ikke bare et problem med spørreskjemaer, men med undersøkelser av rapportert språkbruk generelt. Det er altså flere aspekter med spørreskjemametoden som gjør at man bør være varsom med å trekke slutninger om faktisk språkbruk basert på et datamateriale, og ofte er det nødvendig å komplettere en spørreundersøkelse med data fra andre kilder for å få et mer balansert bilde (Chelliah, 2013, s. 62).

En lingvistisk spørreundersøkelse kan konstrueres på ulike vis. Spørsmålene kan ta form som åpne eller lukkede spørsmål, hvor førstnevnte åpner opp for at informanten kan gi et fritekstsvar, mens sistnevnte gir informanten et gitt antall svaralternativer å velge mellom. En fordel med lukkede spørsmål er at datamaterialet er lettere håndterbart i ettertid, men en ulempe er at forskeren kan gå glipp av varianter som er ukjente. Åpne spørsmål er dermed fordelaktige dersom man er ute etter informantens frie rapportering og uavhengige svar (Hårstad, 2008, s. 133).

5.3 Spørreundersøkelsens utforming

Studien er meldt inn til og godkjent av Norsk senter for forskningsdata (NSD), (se vedlegg 2). I spørreskjemaet finnes dessuten et informasjonsskriv som også er godkjent av NSD (se vedlegg 1).

Undersøkelsen består av 37 spørsmål som er utformet for å kunne svare på oppgavens problemstilling, og som er basert på tidligere forskning. Seks av spørsmålene var åpne med utfyllingsfelt, mens de resterende var lukkede og hadde avkrysningsbokser. Spørsmålene med avkrysningsbokser var obligatoriske, mens fire av de seks utfyllingsspørsmålene var frivillige å besvare. En grunn til at noen av fritekstsvarene ikke var obligatoriske, var at de fulgte opp et tidligere stilt spørsmål. Det ble derfor presisert i de ikke-obligatoriske spørsmålene at man skulle svare dersom man hadde svart *ja* på det forgående spørsmålet. Jeg valgte å ha en hovedvekt av avkrysningsbokser for at datamaterialet skulle være lettere å behandle i ettertid. Dette tvang imidlertid informantene til å velge ett svaralternativ, og en mulig konsekvens av dette er at informantene satt inne med ukjente varianter som ikke kommer frem i materialet (se Hårstad, 2008, s. 113). I tillegg til dette ønsket jeg å sikre informantenes personvern, da sensitive opplysninger kan dukke opp i åpne utfyllingsfelt. Personvernaspektet ble for øvrig understreket av NSD, som presiserte at svaralternativene i avkrysningsboksene ikke kunne være for spesifikke. Dette ble begrunnet med at man kunne risikere å ende opp med at kun én informant hadde trykket på et svaralternativ, noe som ville gjøre det enklere å identifisere informanten. Av den grunn delte jeg svaralternativene under alder og yrke inn i større og mer generelle avkrysningsbokser enn det jeg opprinnelig hadde sett for meg.

Grovt sett ble spørreskjemaet utformet slik at de innledende spørsmålene tok for seg sosiale variabler som kjønn, alder, yrkesretning, foreldrebakgrunn og fremtidsplaner, midtpartiet tok for seg akseptabilitetsvurderinger av setninger, mens den siste tredjedelen tok for seg spørsmål som gikk på språkholdning og identitet. Det første spørsmålet, som spurte hvorvidt informanten var fylt 16 år eller ikke, var strategisk plassert som første spørsmål. Selv om det ble presisert i informasjonsskrivet at informantene måtte ha fylt 16 år for å delta, var det nødvendig å stille dette spørsmålet i starten i fall noen ikke leste informasjonsskrivet.

Dessuten hadde jeg, ved hjelp fra Nettskjemas helpdesk, redigert spørreskjemaet slik at de som krysset av for at de var under 16 år, ikke fikk opp de resterende spørsmålene, slik at de ikke kunne delta videre.

Vedrørende akseptabilitetsvurderingene i spørsmål 10–18, konstruerte jeg setninger med eller uten foranstilt bestemt artikkel, og disse måtte informantene ta stilling til. I grammatiske

studier er det vanlig å bruke en likert-skala på akseptabilitetsvurderinger, men ettersom denne studien undersøker hvorvidt en konstruksjon er i bruk eller ei, og ikke undersøker grammatiske detaljer i konstruksjonene som sådan, valgte jeg ikke å ta i bruk en slik gradert skala. I stedet ba jeg informantene vurdere om setningen var akseptabel eller ikke med utgangspunkt i deres egen språkbruk ved at de måtte krysse av for *ja*, *nej* eller *ved ikke*. De aktuelle setningene bestod av tre konstruerte eksempelsetninger, hvor hver av disse ble presentert tre ganger. Det første spørsmålet viste setningen på vestjysk og informantene ble spurt om de selv kunne sagt setningen. Det andre spørsmålet realiserte også setningen på vestjysk, men informantene ble spurt om noen de kjente kunne sagt setningen. Det siste spørsmålet tok for seg den samme setningen på standarddansk og informantene ble spurt om de kunne sagt setningen. Rekkefølgen på realiseringen av hver eksempelsetning var alltid den samme, og en grunn til dette var at informantene måtte ta stilling til sin egen språkbruk før de vurderte hvorvidt den kunne sies av andre. Årsaken til at informantene ble spurt om de kjente noen som kunne sagt eksempelsetningene var at jeg ville forsikre meg om at informanter med tilnærmet standarddansk talemåte kunne bekrefte at draget ble tatt i bruk av noen, og at de hadde en bevissthet om konstruksjonens eksistens, selv om det ikke ble brukt av dem selv.

For å forsikre meg om at det danske språket i informasjonsskrivet og spørsmålene var korrekt, fikk jeg hjelp av en dansk venninne som jobber for Dansk Sprognævn². Hun så over det jeg hadde skrevet, og kom etterfølgende med endringsforslag og rettelser som ville gjøre språket bedre. Det var viktig for meg at dansken var korrekt, ettersom spørreundersøkelsen skulle besvares av danske informanter. Hjelpen fra min danske venninne gjorde meg dermed trygg på at prosjektet ville fremstå som seriøst for de danske informantene. For utenom dette foretok jeg to pilottester, hvor pilotinformantene var fra Skjern. De kom med noen endringsforslag, som for eksempel at jeg burde skifte ut substantivet *fly* med det mer uformelle *flyver* i den ene testsetningen. De stilte seg ellers positive til spørreskjemaet.

Jeg publiserte spørreskjemaet på UiOs egen datainnsamlingsplattform, kalt Nettskjema, ettersom tjenesten tilfredsstillende norske krav for personvern og da jeg var kjent med verktøyet fra før av.

² Dansk Sprognævn er en statsinstitusjon under det danske Kulturministeriet som ble opprettet i 1955. Deres oppgaver er å følge dansk språkutvikling, svare på spørsmål om dansk språk og språkbruk, fastsette dansk rettskrivning og utgi den offisielle danske rettskrivningsboken (Dansk Sprognævn, 2019).

5.4 Innsamling av data

I denne undersøkelsen ble informantene selvrekruttert via en lokal Facebook-gruppe kalt «6900 Skjern». Den offentlige gruppen, som ifølge beskrivelsen primært er laget for folk som bor innenfor postnummerområdet 6900 Skjern, består av om lag 8000 medlemmer. Da jeg var usikker på hva slags mennesker som var medlem av Facebook-gruppen, fryktet jeg at visse informantgrupper, som for eksempel eldre mennesker, ikke ville få med seg publiseringen av spørreskjemaet på denne plattformen. For å nå ut til potensielt enda flere informanter enn de som var medlem av Facebook-gruppen, oppfordret jeg folk til å dele innlegget mitt. I løpet av få dager hadde innlegget blitt delt opp mot 20 ganger, og i underkant av 200 personer hadde svart på undersøkelsen.

Ved en rask titt gjennom den innsamlede dataen, så jeg at andelen kvinnelige informanter var betydelig høyere enn mannlige informanter, og at det var få informanter over 60 år. I håp om å utjevne noe av kjønns- og aldersforskjellene tok jeg i bruk snøballmetoden. Snøballmetoden er en tilnæringsmetode hvor man bruker egne nettverk til å rekruttere informanter, og den blir ofte brukt når man ønsker å undersøke en bestemt lokal deltagergruppe (Buchstaller & Kattab, 2013, s. 80). I denne undersøkelsen foregikk snøballmetoden ved at jeg ba bestemoren min, som bor i Skjern, om å dele spørreundersøkelsen med sine jevnaldrende venner. Det ble fort tydelig at flere av disse ikke hadde datamaskin, slik at noen ikke fikk tatt undersøkelsen, mens andre måtte låne min bestemors datamaskin for å delta. Jeg delte også undersøkelsen med andre familiemedlemmer og fikk moren min til å dele den videre med gamle klassekamerater. Etter fire dager hadde undersøkelsen fått inn svar fra 226 informanter, og da det opprinnelige målet var å få inn et sted mellom 50 og 60 informanter, valgte jeg å avslutte spørreundersøkelsen.

I analysen har jeg valgt å fremstille informantenes fritekstbesvarelser uten informantnumrene, da jeg ikke så dette som relevant. En grunn til dette er at det totale informantantallet var såpass stort at jeg vurderte det som lite sannsynlig at gjengivelsene av informanttytringene ville begrense seg til et fåtall av informantene.

5.5 Forskningsdesign

Et forskningsdesign kan beskrives som en mer eller mindre detaljert plan for hvordan de forskningsmessige målene skal nås. Ifølge Grenness (2001) er det alminnelig å operere med tre typer av forskningsdesign: eksplorativt, deskriptivt eller kausalt (s. 102). Et eksplorativt design blir gjerne brukt dersom problemstillingen er uklar, forkunnskapene begrensede, og

når det er vanskelig å stille opp klare hypoteser. Eksplorative studier kan derfor sies å være hypotesegenererende. Et deskriptivt design brukes hovedsakelig når fokuset er å beskrive variabler og sammenhengen mellom disse, men en forutsetning for å ta i bruk et slikt design er at det eksisterer klare hypoteser om hvordan sammenhengene vil se ut forut for undersøkelsen. Et kausalt forskningsdesign benyttes når ønsket er å måle effekter av ulike stimuli, hvilket betyr at man undersøker forholdet mellom årsak og virkning (Grenness, 2001, s. 103). (Grenness, 2001, s. 103).

Rammeverket for min undersøkelse er eksplorativ. Det vil si at jeg undersøker tendenser i datamaterialet og bruker dette til å formulere hypoteser som eventuelt kan testes videre i fremtidige studier. Etersom studien er utforskende og hypotesegenererende, og ikke hypotesetestende, har jeg ikke gjennomført signifikanstester, da slike tester bare skal brukes når det foreligger helt klare hypoteser i forkant av undersøkelsen. En av grunnene til at jeg har valgt en eksplorativ tilnærming, er at Skjern-området og bruken av foranstilt bestemt artikkel ikke er studert tidligere, og derfor ønsket jeg å ha en utforskende tilnærming til materialet. Svarene mine vil derfor være tentative, men vil kunne legge et grunnlag for videre deskriptive og kausale studier.

5.6 Metodekritikk

Den nettbaserte datainnsamlingen medførte aldersmessige ujevnheter. Andelen informanter over 60 år ligger på 12 %, som antageligvis kommer av at flere eldre ikke bruker Facebook eller internett. Av den grunn hadde ikke alle innbyggere i Skjern like stor sjanse til å bli inkludert, hvilket er en svakhet med utvalget. Som Buchstaller og Khattab (2013) skriver:

Many social scientists would argue that representativeness can only be assumed if the characteristics of the sampled group match those of the population at large. This effectively means that our sample must not favor some sectors of the population over others [...] (s. 74).

Informantutvalget viser dessuten en tydelig kjønnskjevhet ved at andelen kvinnelige informanter er tre ganger så høy som andelen mannlige informanter. Denne underrepresentasjonen av mannlige informanter stemmer med all sannsynlighet ikke overens med den faktiske befolkningssammensetningen i Skjern og gjør at informantutvalget ikke kan sies å være representativt. Hvorfor det hovedsakelig var kvinner som deltok i spørreundersøkelsen, er det vanskelig å gi klare svar på, da det kan være alt fra at for eksempel flere kvinner syntes at prosjektet virket interessant, til at den lokale Facebook-gruppen har flest kvinnelige medlemmer.

En vanlig tendens i språkstudier, som kan ha påvirket undersøkelsens informantvalg, er at det i hovedsak er språkinteresserte som velger å delta. Tendensen blir beskrevet slik av Chelliah (2013): «The primary consultants, the speakers who participate on a regular basis in a project, will be those who are excited by language study» (s. 51). Det er dermed tenkelig at flere av informantene besvarte spørreundersøkelsen nettopp fordi de er opptatte av språk, og det er mulig at deres interesse for eller mot vestjysk dialektbruk kan ha påvirket resultatet, ettersom informantene var selvrekrutterte.

Når det gjelder selve utformingen av spørreskjemaet, var aldersinndelingen en utfordring. Som Røyneland (2005) understreker, er det problematisk å ha mekaniske aldersinndelinger, da dette kan føre til at folk i ulike livsfaser havner i samme kategori. Selv om jeg ønsket å unngå slike heterogene aldersgrupper, gikk jeg for få og store aldersinndelinger, for å følge NSDs regler for personvern. Den valgte aldersinndelingen medfører at for eksempel undersøkelsens første alderskategori (16–29 år) vil kunne romme alt fra videregåendelever, studenter, arbeidstagere og folk med familie.

På tross av at spørreskjemaet var designet slik at de som oppga at de var under 16 år ikke fikk besvart resten av spørsmålene i skjemaet, er det umulig å vite om noen av informantene oppga feil alder. Selv om en informant kan sabotere, enten ved å lyve eller ved å svare på undersøkelsen flere ganger, er det vanskelig å kontrollere for dette. Det er dessuten ikke uvanlig at informanter oppgir «hyperkorrekte» svar. Hårstad (2008) viser til informanter som rapporterer «det rette og beste» i håp om å «hjelpe» forskeren, selv om den gitte responsen ikke samsvarer med virkeligheten (s. 141). For å unngå dette tydeliggjorde jeg i informasjonsskrivet at jeg ønsket ærlige svar, men det er naturligvis ikke mulig å kontrollere for dette.

Etter publiseringen av spørreundersøkelsen ble det tydelig at det var en spesiell endring jeg burde ha gjort. Selv om ingen av pilotinformantene reagerte på de vestjyske eksempelsetningene, ble det tydelig i flere av fritekstsvarene at flere informanter hadde innspill til spørsmål 10, 11, 13 og 14, hvor informantene måtte ta stilling til hvorvidt de selv, eller andre de kjente, kunne si setningene *Så blev der en frisk vind på æ haw og Ka' du se æ fly'ver på æ himmel*. Fem informanter kom med innspill som gikk på at de ville ha realisert setningene på en annen måte. Fire av dem ville ha brukt *å* i stedet for *på*, mens én ville ha brukt *o* i stedet for *på*. Ettersom spørreundersøkelsen opererte med lukkede spørsmål og presenterte én standarddansk og én vestjysk versjon, ble andre varianter automatisk utelukket. Mangelen på flere vestjyske alternativer, med *å* eller *o* i stedet for *på*, kan ha ført til at

informantene ikke aksepterte eksempelsetningene, og følgelig at resultatene fra undersøkelsen viser en lavere bruk av foranstilt artikkel enn det som egentlig er tilfellet. På grunn av usikkerheten knyttet til de to første eksempelsetningene på vestjysk, som begge inneholder preposisjonen *på* (spørsmål 10, 11, 13 og 14), utgjør spørsmål 16, som ikke inneholder preposisjonen *på*, utgangspunktet i kapittel 6 *Analyse*. Dette er for å eliminere den eventuelle påvirkningen preposisjonen kan ha hatt på avkrysningssvarene. Dette diskuterer jeg også nærmere i analysen.

Et annet aspekt ved spørreundersøkelsen som man kan stille seg kritisk til er bevissthetsnivået til informantene. Ettersom spørsmålsformuleringen, som utgjorde utgangspunktet for inndelingen av språkholdningene (*hvad synes du om den vestjyske dialekt*), gjorde informantene oppmerksomme på at de ble spurt om sine holdninger, kan språkholdningene karakteriseres som bevisste. Dette er en vesentlig bemerkning, ettersom forskning har pekt på at bevissthetsnivået kan ha stor betydning for hvilke holdninger som blir kommunisert (Kristiansen, 2009; Røyneland, 2005). Kristiansens (2009) studie fra Næstved fant blant annet at den lokale dialekten ble vurdert positivt på det bevisste plan, men kraftig nedvurdert på det ubevisste plan. Det er dermed ikke sikkert at Skjern-informantene med positive bevisste vurderinger av vestjysk ville gitt en like positiv vurdering av vestjysk dersom det var på det underbevisste nivået, da folk har en tendens til å fremstå mer positive i bevisste undersøkelser. Tendensen gjør at man bør stille seg skeptisk til troverdigheten til informantenes bevisste besvarelser.

5.7 Kort om metoder som ble valgt vekk

Da jeg skulle velge metode, vurderte jeg korpus-, masketest- og spørreskjemametoden. Angående korpus overveiet jeg å bruke dette som et supplement til spørreundersøkelsen. Mer spesifikt vurderte jeg et korpus, kalt Nordic Dialect Corpus (NDC), som er et resultat av det fellesnordiske prosjektet ScanDiaSyn. Prosjektet samlet inn dialektopptak fra hele Norden i tidsrommet 1998–2015 og inneholder taledata fra flere vestjyske dialektområder (Johannessen, Priestley, Hagen, Åfarli & Vangnes, 2009). På tross av korpusmetodens mange fordeler finnes det flere ulemper med NDC for mitt prosjekt. Den viktigste ulempen dreier seg om at den danske delen av materialet ikke er fonologisk transkribert, men skrevet etter standarddansk normering. Dette utelukker muligheten for å søke etter spesifikke dialektdrag, som for eksempel den foranstilte bestemte artikkelen *æ*, som gjør korpusarbeidet mer ressurskrevende. Dessuten er det kun mellom fire og seks informanter per sted, og majoriteten av disse er i aldersspennet 50–90 år, som sannsynligvis er et resultat av fokuset på

å intervju informanter med «autentisk dialekt». Dette gjør korpuset mindre aktuelt for å svare på mine forskningsspørsmål.

Ettersom jeg er interessert i Skjern-innbyggernes språkholdninger, vurderte jeg også å bruke en masketest som supplement, da metoden ofte brukes for å få frem språkholdninger og inngår som en del av et spørreskjema (Kulbrandstad, 2015, s. 251). Da metodeutformingen er tidkrevende, fordi man må finne en språkbruker som mestrer ulike dialekter flytende, spille inn lydfiler, samt kontrollere det språklige og innholdsmessige i klippene, lot det seg ikke gjøre å bruke en slik metode som supplement. Det kan være relevant å bruke metoder som korpus- og masketestmetoden i fremtidige studier, for å kunne gi et enda bedre bilde av språksituasjonen i Skjern.

6. Analyse

Utgangspunktet for analysen er problemstillingen: I hvilken grad bruker Skjern-innbyggerne det vestjyske dialektdraget foranstilt bestemt artikkel, og hvilke sammenhenger kan vi se mellom bruken av foranstilt bestemt artikkel, samt bruken av vestjysk generelt, på den ene siden, og sosiale variabler og språkholdninger på den andre?

Analysekapitlet i denne oppgaven er todelt. Den første delen er kvantitativ og presenterer tall og funn fra spørreskjemaet. I denne delen blir bruken av foranstilt bestemt artikkel koblet sammen med ulike sosiale variabler. De aktuelle sosiale variablene er alder, kjønn, foreldrebakgrunn, fremtidsplaner og skoleretning, da disse har vist seg å være utslagsgivende i tidligere sosiolingvistiske studier (se kapittel 4 *Sosiolingvistisk teorigrunnlag*). Det er imidlertid en del av tallene som ikke blir trukket frem i analysen. Dette kommer av at analysen hovedsakelig tar for seg tallene jeg vurderte som mest interessante og at oppgavens omfang er begrenset. I tillegg til de øvrige nevnte variablene, kobles bruken av foranstilt bestemt artikkel også opp mot informantenes språkholdninger. Analysens andre del er kvalitativ ved at den går mer drøftende inn på informantenes besvarelser. Delen tar hovedsakelig utgangspunkt i fritekstbesvarelsene og diskuterer forholdet mellom informantenes bruk av foranstilt bestemt artikkel og språkholdninger ved å se på sosiale aspekter som stereotypi og prestisje.

6.1 Hvilke sammenfall finner vi mellom bruk av foranstilt bestemt artikkel og ulike sosiale variabler?

Spørreundersøkelsens tre vestjyske eksempelsetninger med foranstilt bestemt artikkel fikk noe ulik respons. Blant undersøkelsens 222 informanter svarte 104 at de kunne si *Så blev der en frisk vind på æ haw* (spørsmål 10), 102 at de kunne si *Ka' du se æ fly'ver på æ himmel* (spørsmål 13) og 130 at de kunne si *Hvor er æ børn* (spørsmål 16). Den vestjyske *æ* blir i større grad akseptert i spørsmål 16 enn i spørsmål 10 og 13. Årsakene til at betraktelig færre informanter aksepterte de to første eksempelsetningene enn den tredje kan være mange, men en sannsynlig forklaring handler om at eksempelsetning 10 og 13 inneholder preposisjonen *på*. I fritekstsvarene kom det frem at fire informanter ville ha realisert *på* som *å*, mens en informant ville ha realisert *på* som *o*. Selv om det kun var fem informanter som opplyste om dette i spørreskjemaet, er det tenkelig at flere av informantene også uttaler *på* som enten *å* eller *o*. Av den grunn kan disse ha krysset av for *nej* da de ble spurt om de kunne si eksempelsetning 10 og 13. En annen mulig forklaring er at informantene oppfattet dialektdraget (*æ*) som mer normalisert utover i spørreskjemaet, slik at informanter som for eksempel krysset av for *nej* i spørsmål 10 og 13, krysset av for *ja* da de kom til spørsmål 16,

fordi eksponeringen av dialektdraget gjorde dem mer tilbøyelige til å krysse av for *ja* lenger ut i skjemaet. En tredje forklaring kan være at setningen *Hvor er æ børn* kan sies å være mer generell og hverdagslig enn de andre setningene. I dette ligger at eksempelsetningen sannsynligvis opptrer mer frekvent enn de to øvrige eksempelsetningene. Dette kan ha ført til at flere informanter kjente seg igjen i å si den siste setningen, slik at den fikk flere avkryssninger enn de andre eksempelsetningene.

Grunnet momentene jeg har trukket frem over, ser jeg det som sannsynlig at spørsmål 16 gir det riktige tallet for antall informanter som bruker foranstilt bestemt artikkel. I analysen i denne delen, del 6.1, tar jeg derfor utgangspunkt i tallene for spørsmål 16 når jeg kobler bruken av foranstilt bestemt artikkel til ulike sosiale variabler.

6.1.1 Alder, kjønn og foranstilt bestemt artikkel

Utav undersøkelsens 222 informanter var 89 i alderen 16–29 år (dvs. 40 %), 107 i alderen 30–59 år (dvs. 48 %) og 26 i alderen 60–89 (dvs. 12%). Diagram 1 viser dessuten informantenes kjønnsfordeling, hvor de kvinnelige informantene utgjorde 162 (dvs. 73 %), mens de mannlige informantene utgjorde 60 (dvs. 27 %). Spesielt underrepresentert er menn i alderen 60–89, da det kun deltok 7 informanter innen denne gruppen i spørreundersøkelsen. Dette gjør at man bør være enda mer varsom med å trekke slutninger når det gjelder denne gruppen, selv om det er mulig at det kan peke seg ut noen tendenser på samme måte som for de andre gruppene.

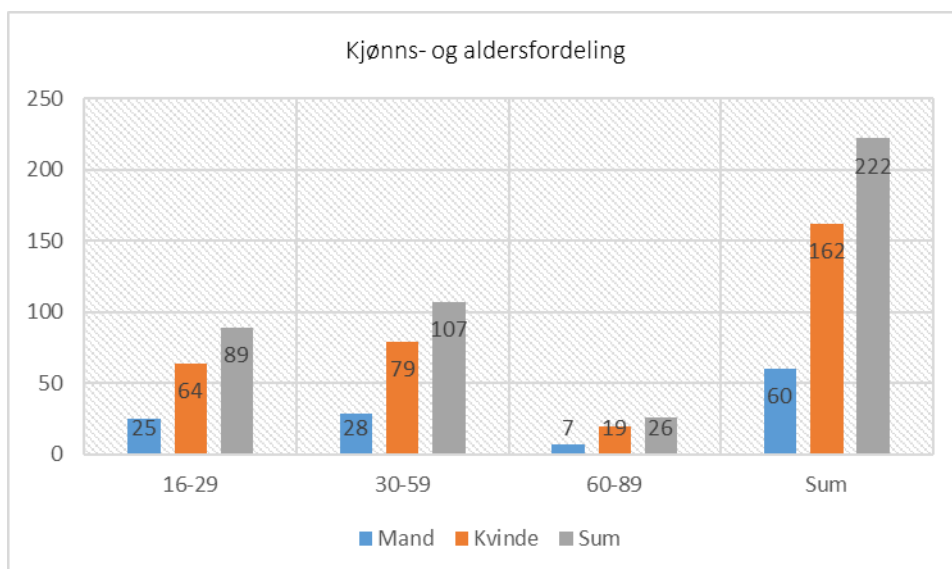

Diagram 1

Når man kobler informantenes alder sammen med bruken av det vestjyske dialektdraget foranstilt bestemt artikkel (spørsmål 16), kommer et mønster til syne: Jo eldre aldersgruppe, jo større er bruken av *æ* (se diagram 2). Det virker dermed til å være kovarians mellom den

språklige variabelen foranstilt bestemt artikkel og den sosiale variabelen alder. Ved siden av diagram 2 vises dessuten diagram 3, som viser hvor mange som kjenner noen som bruker foranstilt bestemt artikkel. Dette blir kommentert under diagrammene.

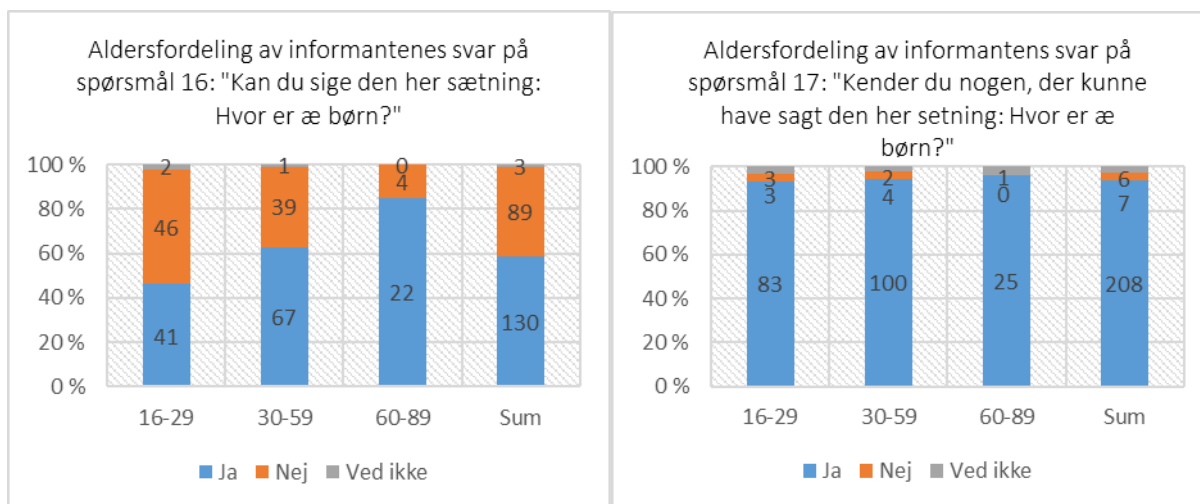

Diagram 2

S16	Ja	Nej	Ved ikke	Sum
16-29	41	46	2	89
30-59	67	39	1	107
60-89	22	4	0	26
Sum	130	89	3	222

Diagram 3

S17	Ja	Nej	Ved ikke	Sum
16-29	83	3	3	89
30-59	100	4	2	106
60-89	25	0	1	26
Sum	208	7	6	221

Tabell 3

Tabell 4

Mens 84 % av informantene fra den eldste aldersgruppen oppgir at de kan bruke dialektdraget, sier 62 % av den mellomste aldersgruppen og 46 % av den yngste aldersgruppen det samme (se diagram 2). Utviklingsretningen på det vestjyske dialektdraget kan følgelig sies å være nedadgående, som samsvarer med dialektnivelleringen som understrekes i dansk dialektforskning (se Kristensen & Thelander 1984, Monka 2014 og Pedersen 2009).

I spørsmål 17 (*Kender du nogen, der kunne have sagt den her setning: Hvor er æ børn?*) var hensikten å sjekke om informantene kjente til konstruksjonen. Informanter som avviste at de selv kunne sagt setningen (spørsmål 16), men som bekreftet at de kjente kunne sagt det (spørsmål 17), viser dermed at de har forstått spørsmålene, og at konstruksjonen er i bruk. I diagram 3 kan man se at 208 av 221 informanter (en informant ga et ugyldig svar og ble ikke regnet med), dvs. 94 %, svarte at de kjente noen som kunne sagt *Hvor er æ børn*. Andelen informanter som ikke kjenner noen som tar i bruk konstruksjonen, er lav uansett aldersgruppe.

Dette tyder på at dialektdraget er kjent for de fleste i Skjern, selv om det først og fremst er de eldste språkbrukerne som oppgir at de bruker det selv.

Dette samsvarer for øvrig med informantenes besvarelser til spørsmål 36 (*Mener du, at der er sproglige forskelle mellem sproget hos de ældre og yngre voksne i Skjern?*), hvor 201 av 221 informanter (en informant ga et ugyldig svar og ble ikke regnet med), dvs. 91 %, mente at det var forskjell i talemålet til eldre og yngre folk i Skjern. I spørsmål 37, hvor informantene kunne utdype hvilke forskjeller de mente at det fantes, er besvarelsene svært samstemte. Svarene som går igjen, er at det er de eldre som bruker den vestjyske dialekten, mens de yngre bruker en variant av standardtalemålet. Dette er hva noen av informanter skrev om talemålsforskjellen mellom eldre og yngre Skjern-innbyggere:

- 1) *Den ældre generation taler vestjysk med dialekt. Den yngre generation taler eller forsøger at tale rigsdansk*
- 2) *Yngre præges af skolen, medier, taler derfor nærmest rigsdansk*
- 3) *Det er efterhånden kun bedsteforældregenerationen, der taler rigtig vestjysk. Dog er der enkelte drenge, unge mænd fra de små byer, der holder ved. Ikke mange piger*

Informantbesvarelsene peker altså på at det er en generasjonskløft, hvor de eldre holder fast i den vestjyske dialekten, mens de unge formes av skole og medier til å bruke en variant som minner om standardddansk.

Ved å implementere kjønn som en annen sosial variabel i tillegg til alder (se diagram 4 og 5), blir det dessuten tydelig at de kvinnelige informantene ser ut til å bruke mindre foranstilt bestemt artikkel enn de mannlige informantene. Blant informantene i den eldste aldersgruppen blir dialektdraget omtrent like hyppig brukt hos begge kjønn. Kvinnene i de andre aldersgruppene bruker dialektdraget noe mindre enn sine mannlige og jevngamle informanter. For eksempel sier 78 % av mennene i aldersgruppen 30–59 år at de kan bruke foranstilt bestemt artikkel, mens kun 56 % av kvinnene i samme aldersgruppe sier det samme.

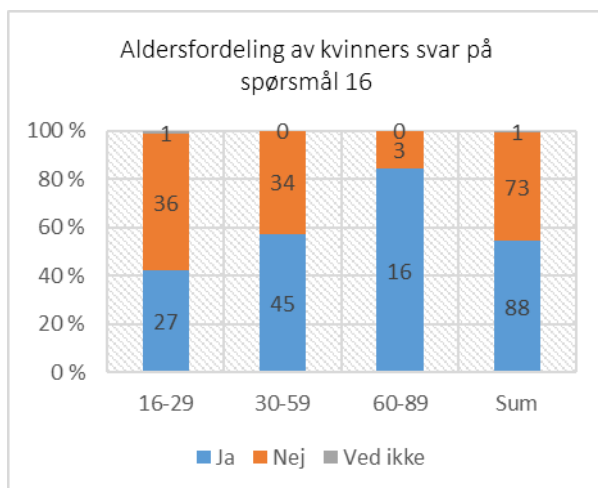

Diagram 4

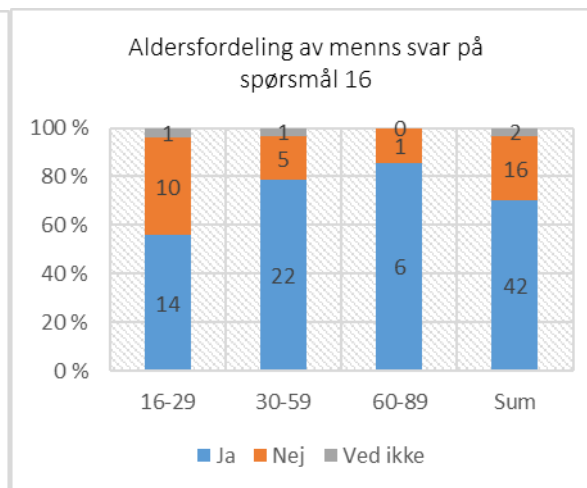

Diagram 5

S16. Kvinde	Ja	Nej	Ved ikke	Sum
16-29	27	36	1	64
30-59	45	34	0	79
60-89	16	3	0	19
Sum	88	73	1	162

Tabell 5

S16. Mand	Ja	Nej	Ved ikke	Sum
16-29	14	10	1	25
30-59	22	5	1	28
60-89	6	1	0	7
Sum	42	16	2	60

Tabell 6

Med utgangspunkt i disse tallene kan man observere en tendens, hvor flere menn enn kvinner som svarte på undersøkelsen, bruker foranstilt bestemt artikkel, og at tendensen er mest utslagsgivende blant de to yngste aldersgruppene.

6.1.2 Foreldrebakgrunn og foranstilt bestemt artikkel

Det er aktuelt å undersøke informantenes foreldrebakgrunn og se denne opp mot bruken av foranstilt bestemt artikkel, da forskning har vist at barn kan hente talespråksinspirasjon fra sine egne foreldre (Papazian, 1997, s. 178). Følgelig er det sannsynlig å tro at informanter som har foreldre fra Skjern, holder bedre på dialekten enn de med foreldre fra andre områder. Ved å koble variablene sammen (se diagram 6) finner man at av informantene med foreldre hvor begge kommer fra Skjern, oppgir 69 % at de bruker foranstilt bestemt artikkel. Dersom kun en forelder eller ingen av foreldrene er fra Skjern, ligger bruken av foranstilt bestemt artikkel på henholdsvis 55 % og 56 %. Utfra disse tallene kan det se ut til at bruken av foranstilt bestemt artikkel er størst blant informanter som har foreldre hvor begge er vokst opp i Skjern, og at bruken er noe mindre dersom en eller ingen av foreldrene kommer fra Skjern. Forskjellen mellom informanter som har en forelder eller ingen foreldre fra området virker ikke til å være utslagsgivende. Selv om det virker til å være en svak sammenheng mellom foreldrebakgrunn og bruk av foranstilt bestemt artikkel, er det viktig å fremheve at tallene er usikre og tendensen svak.

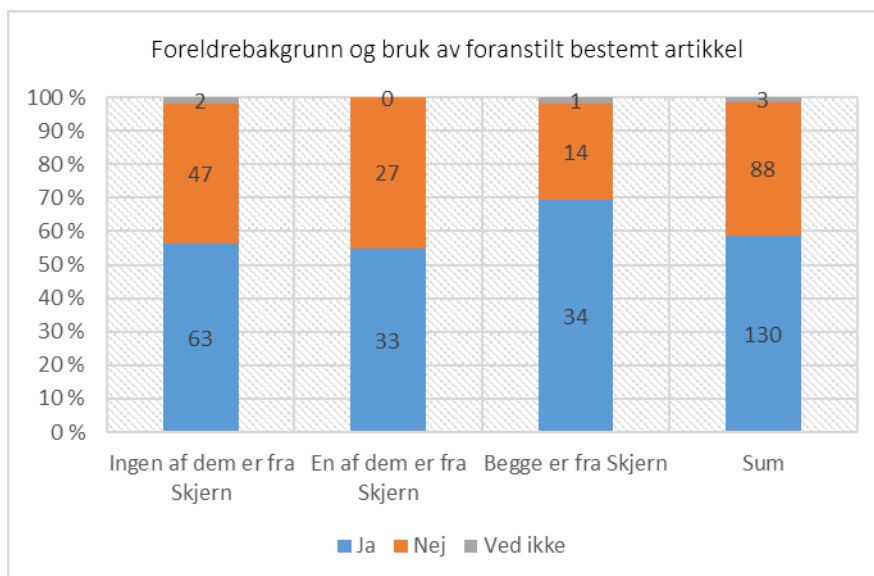

Diagram 6

S8+S16	Ja	Nej	Ved ikke	Sum
Ingen af dem er fra Skjern	63	47	2	112
En af dem er fra Skjern	33	27	0	60
Begge er fra Skjern	34	14	1	49
Sum	130	88	3	221
(minus en som krysset av for flere alternativer)				

Tabell 7

6.1.3 Fremtidsplaner og foranstilt bestemt artikkel

Sosiolingvistisk forskning har også vist at fremtidsplaner kan ha en innvirkning på språkbruken. Derfor er det interessant å se hvorvidt det er samsvar mellom de som ønsker å bli boende i Skjern og de som bruker foranstilt bestemt artikkel, og omvendt, hvorvidt det er samsvar mellom de som ønsker å flytte og de som ikke bruker foranstilt bestemt artikkel. Med utgangspunkt i forskningen er det sannsynlig at informantene som vil bli boende i Skjern, bruker mer foranstilt bestemt artikkel enn de som ønsker å flytte derfra (se f.eks. Røyneland, 2005, s. 184).

For dette spørsmålet har jeg kommet frem til at det er mest relevant å fokusere på informantene i aldersgruppen 16–29 år, ettersom det er tenkelig at det er flest fra denne aldersgruppen som er i en livsfase der flytting er aktuelt. Eldre informanter, som pensjonister blant annet, har sannsynligvis færre flytteleplaner. Diagram 7 viser flytteleplanene og bruken av foranstilt bestemt artikkel hos kvinnelige og mannlige informanter i aldersgruppen 16–29 år. Blant de 89 informantene i denne aldersgruppen, ønsker 47 å flytte (dvs. 53 %) mens 23 informanter (dvs. 26 %) ønsker å bli boende. De resterende 21 % er usikre. Utav stolpediagrammet kan man lese at av informantene som ønsker å flytte fra Skjern, bruker 38 % foranstilt bestemt artikkel, mens 57 % ikke gjør det. Blant de som ønsker å bli boende kan man se at 61 % bruker dialektdraget, mens 39 % ikke gjør det. Dette kan indikere at det er en

sammenheng mellom bruk av foranstilt bestemt artikkel og flytteplaner: De som ønsker å flytte bruker mindre foranstilt bestemt artikkel enn de som ønsker å bli boende og omvendt. Tallene for fremtidsplaner er imidlertid vage, i likhet med tallene for foreldrebakgrunn og foranstilt bestemt artikkel.

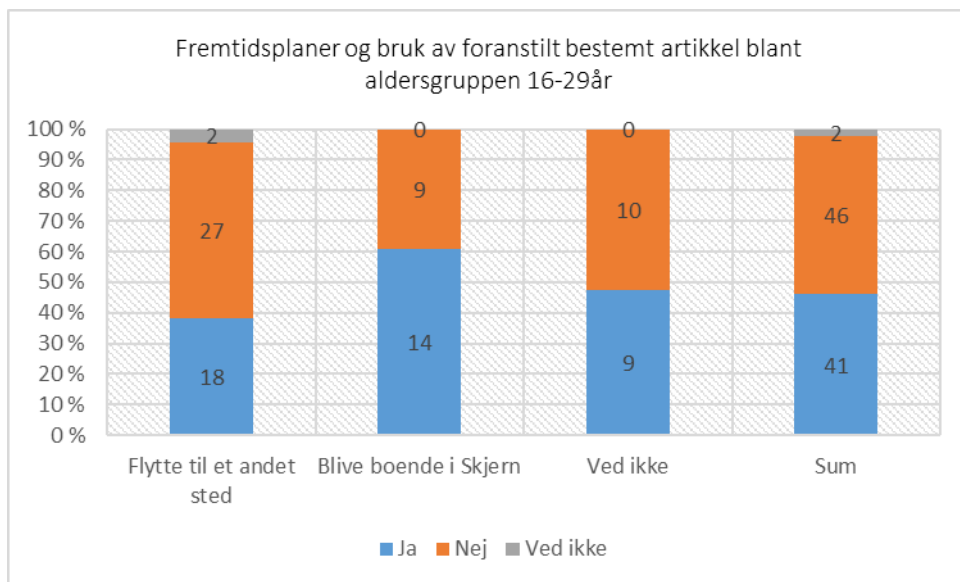

Diagram 7

16-29	Ja	Nej	Ved ikke	Sum
Flytte til et annet sted	18	27	2	47
Blive boende i Skjern	14	9	0	23
Ved ikke	9	10	0	19
Sum	41	46	2	89

Tabell 8

6.1.4. Språkholdning og foranstilt bestemt artikkel

Fritekstbesvarelsene fra spørsmål 25 (*Hvad synes du om den vestjyske dialekt*) utgjør grunnlaget for inndelingen av informantenes språkholdninger, da dette spørsmålet inneholdt flest besvarelser hvor informantene ytret personlige vurderinger av dialekten. I fritekstsvarene fremkommer en del tanker og holdninger omkring den vestjyske dialekten, og disse er derfor blitt delt inn i positive, negative, nøytrale og ambivalente språkholdninger og siden koblet sammen med svarene fra spørsmål 16. Besvarelser som inneholder typiske positive ord, som for eksempel *charmerende* (sjarmerende), *sjov* (morsom), og *rar* (søt), har jeg valgt å kategorisere som positive språkholdninger i denne sammenhengen. I 6.2 *Kategorisering av flertydige adjektiv* vil det imidlertid diskuteres hvorvidt flere av de positive ordene egentlig kan sies å være positive når det gjelder språkbruk. I dette ligger at visse positive ord også vil kunne oppfattes som negative i en språklig sammenheng, da det er tenkelig at et adjektiv som for eksempel *sjov* ikke er ment utelukkende positivt. Besvarelser med typiske negative ord, som for eksempel *grim* (stygg), *træls* (irriterende / anstrengende),

fjollet (ubegavet / tåpelig) og *bondsk*, har jeg valgt å kategorisere som negative språkholdninger i denne sammenhengen. Jeg valgte dessuten å tilføye nøytrale og ambivalente holdninger som kategorier i tillegg til positive og negative, da ikke alle besvarelsene uttrykker utelukkende positive eller negative holdninger og dermed ikke tilfaller noen av disse kategoriene.

Besvarelser som hverken viser positive eller negative holdninger til den vestjyske dialekten, markerte jeg som nøytrale språkholdninger. Eksempler på nøytrale besvarelser var *den er ok* eller *den er hjemlig*, ettersom besvarelsene gir nøytrale inntrykk. Motsigende besvarelser, eller besvarelser som inneholder både positive og negative karakteristikk, markeres som ambivalente. For eksempel har jeg markert disse besvarelsene som ambivalente: *Det lyder lidt sjusket men er nu meget hyggeligt* og *Den er dejlig og hyggelig at høre på. Man tænker tit på sådan nogle bonderøve når man hører vestjysk*.

Det var ikke obligatorisk å besvare spørsmål 25, og seks informanter valgte å ikke svare i det hele tatt, eller å avgi ugyldige nonsenssvar. Grunnet dette tar tabell 7 og diagram 8 utgangspunkt i 216 informantbesvarelser og ikke 222. Utfra krysstabellen kan man se at 125 informanter (dvs. 58 %) brukte det jeg har klassifisert som positive karakteristikk for vestjysk, mens 34 informanter (dvs. 16 %) tilkjennega det jeg har klassifisert som en negativ holdning til vestjysk. Ettersom mesteparten av informantene er konsentrert under verdien positiv, skiller diagram 8 seg fra de andre diagrammene ved at den er fremstilt uten prosentfordeling på y-aksen. Dette er gjort for å minimere sjansen for å presentere et feilaktig bilde på koblingen mellom språkholdning og bruk av foranstilt bestemt artikkel.

Basert på besvarelsene til 216 informanter

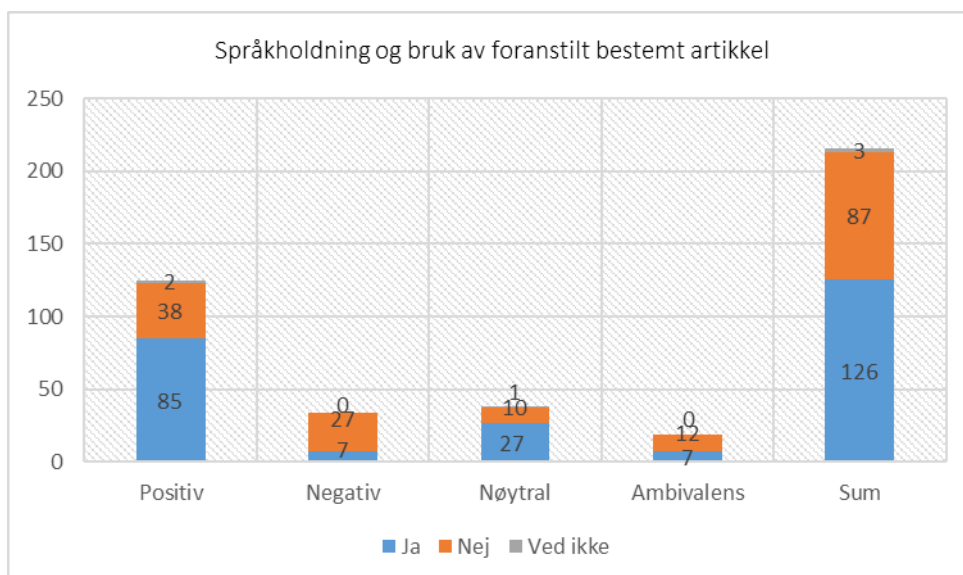

Diagram 8

S16 & S25	Positiv	Negativ	Nøytral	Ambivalens	Sum
Ja	85	7	27	7	126
Nej	38	27	10	12	87
Ved ikke	2	0	1	0	3
Sum	125	34	38	19	216
6 informanter svarte ikke / ga ugyldige svar					

Tabell 9

Diagrammet viser altså sammenhengen mellom uttrykte holdninger til den vestjyske dialekten og bruken av det vestjyske dialektdraget foranstilt bestemt artikkel. Som illustrert kan det virke som det er en sammenheng mellom informantenes språkholdninger og deres bruk av foranstilt bestemt artikkel (med de forbeholdene jeg har nevnt over om ord som *sjov*, se også del 6.2). Informanter som beskriver dialekten med typiske positive ord bruker dialektdraget betraktelig mer enn informanter med negative språkholdninger. Mest iøynefallende er stolpen som representerer informantene med negative språkholdninger. Blant disse er andelen som bruker dialektdraget på 20 %, mens andelen som ikke bruker det ligger på 79 %. Omvendt er det med informantene med positive holdninger, hvor 67 % bruker dialektdraget og 30 % ikke bruker det. Stolpene som representerer informantene med negative og positive språkholdninger, står dermed i motsetning til hverandre.

Videre er det interessant at informantene med ambivalente språkholdninger stort sett ikke bruker foranstilt bestemt artikkel, og at informanter med nøytrale språkholdninger bruker foranstilt bestemt artikkel i større grad enn informanter med positive språkholdninger.

I diagram 9 kobles informantene bruk av foranstilt bestemt artikkel med deres egne dialektbruksrangeringer (spørsmål 21: *på en skala fra 1 til 10, hvor 1 svarer til standardddansk og 10 svarer til tydeligt vestjysk, hvor ville du placere dit sprog på skalaen?*). Koblingen antyder et mønster, hvor informanter som plasserer seg nærmest standardddansk i språkskalaen ser ut til å bruke minst foranstilt bestemt artikkel, mens informanter som plasserer seg på midten av skalaen og nærmest vestjysk på språkskalaen, ser ut til å bruke mest foranstilt bestemt artikkel. Bruken av foranstilt bestemt artikkel øker altså gradvis og ensrettet i takt med tallene i språkskalaen. Dette kan både tyde på at informantene er bevisste omkring sin egen dialektbruk, men også at bruk av foranstilt bestemt artikkel anses som en typisk vestjysk identitetsmarkør. Når det gjelder fordelingen av informantene på de ulike verdiene, avslører tabell 8 at 12 informanter (dvs. 6 %) plasserte seg på tallet 1 i språkskalaen, mens 0 informanter (dvs. 0 %) plasserte seg i helt andre enden av skalaen med tallet 10. I midten av skalaen, på tallet 5, plasserte majoriteten av informantene seg med 36 informanter (dvs. 17 %).

Basert på besvarelsene til 215 informanter (7 ugyldige svar blir ikke regnet med)

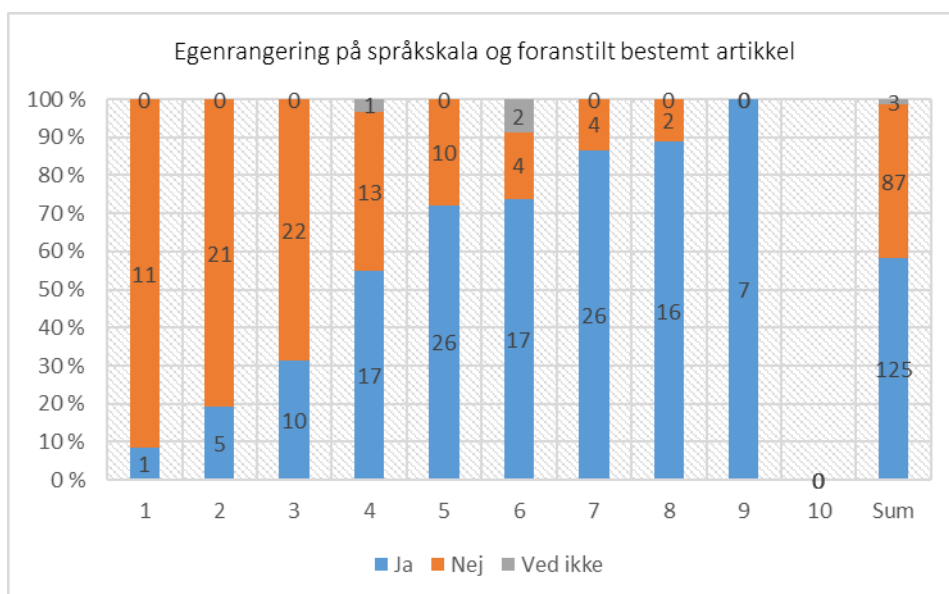

Diagram 9

S21 + S16	Ja	Nej	Ved ikke	Sum
1	1	11	0	12
2	5	21	0	26
3	10	22	0	32
4	17	13	1	31
5	26	10	0	36
6	17	4	2	23
7	26	4	0	30
8	16	2	0	18
9	7	0	0	7
10	0	0	0	0
Sum	125	87	3	215

Tabell 10

6.1.5. Variabler som ikke ble undersøkt

Fordi sosiolingvistisk forskning har vist at valg av skoleretning kan reflektere språkbrukeres sosiale bakgrunn og gruppetilhørighet blant unge (Røyneland, 2005), ville det være interessant å sammenligne informanter som krysset av for at de tar en gymnasial utdanning (studiespesialiserende) eller erhvervsutdanning (yrkesfaglig) med deres bruk av foranstilt bestemt artikkel. Mønsteret fra forskningen er at de som går en yrkesfaglig utdanning ofte ser for seg å bli boende på hjemstedet, og dermed er det større sjanse for at disse språkbrukerne bruker flere lokale dialektdrag enn språkbrukere som går gymnasial utdanning, og som muligens ser for seg å flytte.

Det er imidlertid problematisk å undersøke denne koblingen i denne oppgaven, da det er for lite data på dette i datamaterialet. Selv om i alt 50 informanter oppga studieretning, meddelte 47 av disse at de tok en gymnasial utdanning, mens de tre resterende krysset av for at de tok

en erhversuddannelse. Det er derfor den lave andelen med informanter som går en yrkesfaglig retning, som gjør det vanskelig å si noe interessant om samsvaret mellom studieretning og bruk av foranstilt bestemt artikkel.

En annen variabel som ikke ble undersøkt, men som jeg i ettertid ser kunne vært aktuell å inkludere, er lokalisering (dvs. hvor i Skjern man er oppvokst). Forskning viser nemlig at lingvistiske innovasjoner får fotfeste i sentrum før det brer seg ut til utkantene. Hvorvidt man kommer fra sentrum eller utkanten innenfor et gitt område, kan derfor gi utslag i språkbruken (Skjekkeland, 2009, s. 30). Skillet mellom dialektbruken i sentrum og utkant ble dessuten fremhevet av noen informanter i spørsmål 35. De skrev blant annet:

- 4) *Der er forskel på byfolk og landbofolks dialekter. De der holder mest fast i dialekten er landbofolk og ældre landbofolk der er flyttet ind til byen*
- 5) *Som nævnt før, så er dialekten meget tydeligere i de små samfund rundt omkring i 6900 [...]*
- 6) *Jo længere ud på landet (de små byer) man kommer jo mere dialekt er der (fra spørgsmål 35)*
- 7) *Der tales mere dialægt udenfor Skjern by fx i de mindre byer. Jeg bor i Borris, hvor dialægt tales af både børn, unge og voksne. Da jeg som barn boede i Skjern by, var dialægt ikke så udbredt*

Med forskningen og informantuttalelsene som bakteppe, kunne det derfor ha vært interessant å undersøke hvorvidt informanter fra utkanten (de omkringliggende landsbyene) bruker foranstilt bestemt artikkel mer enn informanter fra sentrum (Skjern by).

6.1.6 Oppsummerende drøfting

Som vist i spørreundersøkelsen fra Skjern, bruker eldre folk mer foranstilt bestemt artikkel enn yngre folk, og aldersvariabelen er en av de mest utslagsgivende sett i sammenheng med bruk av foranstilt bestemt artikkel. For utenom talldataene, oppga mange av informantene en lignende beretning i flere av fritekstbesvarelsene. At vestjysk har en eldre brukergruppe i Skjern samsvarer med Kristensens (1977) funn fra Vinderup. Han fant også at de yngste jevnt over brukte den vestjyske dialekten mindre enn de eldre. Sett i lys av dansk språkforskning fra de siste tiårene generelt, passer de aldersmessige funnene fra Skjern med resten av Danmark, hvor tendensen er at færre og færre unge bruker (se blant annet Pedersen 2003, Pedersen 2019 og Pharao, Kristiansen, Møller & Maegaard 2015). Tallene fra Skjern peker også på at kjønn har en vesentlig betydning for hvorvidt man bruker dialektdraget eller ikke, da menn oppgir å

bruke mer foranstilt bestemt artikkel enn kvinner. Et interessant aspekt ved dette funnet er at kjønnsforskjellen kun er gjeldende dersom informantene er under 60 år. At vestjyske dialektdrag brukes av flere menn enn kvinner samsvarer også med tidligere sosiolingvistisk forskning. Kristensen (1977) fant samme mønster da han undersøkte et vestjysk språksamfunn i Vinderup, og Schønings (2010) undersøkelse av et søskenpar fra samme sted, viste hvordan broren i søskenforholdet brukte flere vestjyske dialektdrag enn søsteren. Et slikt kjønnsbasert mønster er også kjent fra utenlandske og norske sosiolingvistiske studier (se f.eks Trudgill 1974, Eckert 1989 og Mæhlum 2008).

Videre viser spørreundersøkelsen at bruken av foranstilt bestemt artikkel øker dersom begge foreldrene kommer fra Skjern, men at dersom kun en av foreldrene er fra stedet, så spiller det ingen rolle. Dette funnet samsvarer med det Papazian (1997) fant i sin undersøkelse av Numedal i Norge.

Min undersøkelse indikerer dessuten at informanter som ser for seg å flytte fra Skjern bruker mindre foranstilt bestemt artikkel enn informanter som ønsker å bli boende. Et lignende funn, som også viser at informanter som planlegger å flytte bruker mindre dialekt enn de som planlegger å bli boende, finnes i Monkas (2014) undersøkelse. Ved hjelp av eldre opptak fra Vinderup, fant hun at informanter som hadde flyttet fra hjemstedet, utpekte seg språklig sammenlignet med de bofaste informantene allerede før flyttingen hadde skjedd.

Det er imidlertid vesentlig å understreke at funnene og de påfølgende drøftingene er tentative grunnet studiens eksplorative rammeverk. Dette innebærer at observasjonene, som indikerer et samsvar mellom utvalgte sosiale variabler og den språklige variabelen foranstilt bestemt artikkel, bør betraktes som indikasjoner og ikke konklusjoner. Basert på de mest iøynefallende indikasjonene kan funnene allikevel bidra med hypoteser for videre forskning (sistnevnte hypotese kommer jeg til å mer inn på i kapittel 6.3):

Hypotese 1: Eldre bruker mer foranstilt bestemt artikkel enn de yngre

Hypotese 2: Gutter / menn bruker mer foranstilt bestemt artikkel enn jenter / kvinner

Hypotese 3: Folk med positive språkholdninger bruker flere dialektdrag enn de med negative språkholdninger

6. 2 Kategorisering av flertydige adjektiv

I den kvantitative delen valgte jeg å klassifisere besvarelser som inneholdt adjektiv man vanligvis oppfatter som positive, som positive språkholdninger, og vice versa. Jeg valgte å

gjøre det på denne måten, fordi det var enklest å ta utgangspunkt i den typiske betydningen i opptellingen. Jeg synes imidlertid at det er behov for å nyansere dette bildet, da noen adjektiv kunne tolkes på flere måter. Dette underkapitlet vil derfor reflektere rundt kategoriseringen, da det er utfordrende å vite nøyaktig hvor grensen mellom positive og negative tolkninger bør gå. Følgende eksempler viser noen besvarelser (hentet fra spørsmål 25) som ble kategorisert som positive språkholdninger:

8) *Den er charmerende*

9) *Den er nu så rar*

10) *Den er meget sjov*

Selv om disse besvarelsene kan gi et umiddelbart førsteinntrykk av at avsenderne er positive til vestjysk, kan det også diskuteres hvorvidt noen av disse adjektivene egentlig bør tolkes som positive i denne sammenhengen. Å omtale noens måte å snakke på som for eksempel *sjarmerende*, som vist i eksempel 8, kan både forstås som positivt og negativt. På den ene siden kan det tolkes som positivt, da adjektivet *sjarmerende* gjerne brukes om tiltrekkende og karismatiske personer, men på den andre siden kan man argumentere for at det samme adjektivet kan føre til en nedvurdering av avsenderens seriøsitet. Lignende kan også sies om eksempel 9 og 10. Fordi det er komplisert å konkludere på bakgrunn av det tilgjengelige datamaterialet mitt, ville kategoriseringen av adjektivene måtte bli noe tilfeldig uansett.

Tallene fra 6.1.3, som viste en svak tendens til at de som så for seg å flytte brukte mindre foranstilt bestemt artikkel enn de som ville bli boende, kan ses i lys av dette. Det er mulig fraflyttere ikke ønsker å tillegges de typiske negative vurderingene som ofte assosieres med den vestjyske dialekten. I København er ikke vestjysk en varietet som tas like seriøst som i Vestjylland, og derfor kan det hende at de som ønsker å flytte, unngår å ta i bruk typiske vestjyske dialektdrag for å bli tatt seriøst.

Adjektivene brukt i eksempel 8, 9 og 10 kan dessuten virke latterliggjørende. Det finnes flere eksempler på informanter som melder om dette i fritekstsvarene fra spørsmål 30 (*Kan du give nogle eksempler på, hvilken slags positiv og negativ feedback, du har modtaget*):

11) *Det er sjældent, folk kan høre at jeg kommer fra Vestjylland, men hvis de kan, og jeg siger noget meget vestjysk, gør de lidt grin med det. Men det gør man med alle dialekter i Danmark*

12) *Det lyder sjovt og at jeg godt nok har taget det jyske til mig*

13) *Drilleri*³

14) *Jeg kan ikke mange vendinger selv. Det bliver mest for sjov. Et godt grin er vel oftest reaktionen*

15) *Det kommenteres, der grines lidt*

16) *Lidt latter*

17) *Har ikke modtaget noget negativt, men der er blevet gjort grin med det*

18) [...] *Godmodig drilleri fra kolleger. Mine børn opfatter dialekt som om man er helt ude fra bøh landet*

Disse eksemplene belyser hvordan tilsynelatende positive adjektiv kan brukes nedlatende. I en språkholdningsundersøkelse av Strømsodds (1979, gjengitt i Mæhlum, 2008) var også *morsom* et adjektiv som gikk ofte igjen, men i denne undersøkelsen ble *morsom* vurdert som nedlatende og som et typisk negativt ord for å beskrive dialekten. Med utgangspunkt i denne drøftingen, ytterligere fritekstbesvarelser og Strømsodds språkholdningsundersøkelse, ser vi flere indikasjoner på at det kunne vært vel så riktig å kategorisere adjektivene, og da spesielt *morsom*, som uttrykk for negative holdninger. Dette ville endret tallene i 6.1 noe, med litt flere negative enn positive holdninger, men tendensene ville allikevel bli nokså like. Personer som uttrykker negative språkholdninger, har mindre bruk av foranstilt bestemt artikkel enn personer med positive språkholdninger. Denne diskusjonen viser utfordringene ved å kvantifisere over språkholdninger på denne måten, ettersom temaet egentlig er mer komplekst.

I denne analysedelen har jeg funnet at alder og kjønn er de mest utslagsgivende variablene sett opp mot bruken av foranstilt bestemt artikkel. I neste analysedel vil jeg gå dypere inn på forholdet mellom bruken av foranstilt bestemt artikkel og språkholdninger.

6.3 Hva sier fritekstbesvarelsene om forholdet mellom bruken av dialektdrag og språkholdninger?

Mens delkapittel 6.1 dreide seg om å observere statistiske sammenhenger mellom sosiale variabler og bruken av foranstilt bestemt artikkel, fokuserer dette delkapittelet på å tolke og drøfte de kvalitative dataene i lys av språkholdninger, stereotypier og prestisje. Av den grunn er det i hovedsak spørreskjemaets fritekstbesvarelser (spørsmål 9, 24, 25, 30, 35 og 37) som blir drøftet i denne analysedelen.

³ Substantiv som betyr erting på norsk. Den Danske Ordbog (u.å.) definerer det som: «drillende adfærd, bemærkninger eller påfund»

Når det kommer til språkholdninger, viser funnene mine så langt at flesteparten av informantene i Skjern har det jeg har klassifisert som positive holdninger til vestjysk. At lokale dialekter blir vurdert som positive på det bevisste plan, stemmer overens med språkholdningsforskningen til Kristiansen (2009). Funnene fra spørreundersøkelsen viser dessuten at informantene med positive og nøytrale holdninger til vestjysk brukte foranstilt bestemt artikkel i mye større grad enn informanter med negative eller ambivalente holdninger

6.3.1 En «dejlign» dialekt? Skjern-informantenes stereotypiske fremstillinger av vestjysk

For å få en mer inngående forståelse av forholdet mellom bruken av dialektdraget foranstilt bestemt artikkel og språkholdninger, er det interessant å ta et dypdykk i informantenes fritekstbesvarelser. I flere av besvarelsene uttrykker informantene oppfatninger omkring dialekten og dialektbrukerne som kan kobles til stereotypi og prestisje. Både stereotypi og prestisje er sosiale aspekter som er tett forbundet med språkholdninger, slik at å undersøke disse vil kunne gi en dypere forståelse av hva som ligger bak informantenes positive, negative, nøytrale og ambivalente holdninger til vestjysk.

Funnene fra kapittel 6.1 indikerer at flesteparten av informantene har positive språkholdninger. Ved å undersøke fritekstbesvarelsene, kan man observere at det hersker flere negative og relativt utbredte stereotyper om vestjysk og dens brukere. En stereotypi som gikk igjen hos flere av informantene, var at brukerne av vestjysk er eldre folk. Her er noen eksempler på besvarelser om vestjysk som illustrerer denne aldersmessige stereotypien:

19) Synes ikke det er passende for unge mennesker at snakke sådan hvis de ikke arbejder i landbruget (hentet fra spørsmål 25)

20) Hos ældre ok , hos yngre lyder det bondsk (hentet fra spørsmål 25)

21) Den er hyggelig. Den minder mig om mine bedsteforældre (hentet fra spørsmål 25)

22) De gamle snakker bare mærkeligt, de unge snakker mere normalt og pænere (hentet fra spørsmål 37)

Disse eksemplene illustrerer hvordan informantene kobler vestjysk med besteforeldre og eldre folk generelt. De viser også hvordan informantene ser det som upassende for yngre å bruke dialekten. Den aldersmessige stereotypien kan tolkes som et uttrykk for at vestjysk anses som utdøende, utdatert, ikke moderne og noe som hører fortiden til. Det at vestjysk blir tillagt slike symbolverdier, kan være en del av forklaringen på hvorfor unge vestjyder bruker betraktelig mindre foranstilt bestemt artikkel enn eldre vestjyder. Det er sannsynlig at unge folk vil

etterstrebe et talemål som markerer modernitet og som ikke assosieres med de gamle. Flere studier har dessuten vist at unge først og fremst henter talemålsinspirasjon fra folk i omgivelsene, og at det er vanlig å ville markere fellesskap med folk fra samme generasjon, som med stor sannsynlighet betyr at inspirasjonen kommer fra jevngamle venner og ikke eldre (se f. eks Røyneland 2005 og Skjekkeland 2009). Sett i sammenheng med Mæhlums (2002) kontrastive fremstilling av motsetningene mellom dialekt og standardtalemål, er aldersstereotypien fra Skjern typisk, da dialekter har en tendens til å signalisere det tradisjonelle og umoderne i motsetning til standardtalemål, som gjerne signaliserer modernitet (s. 78).

En annen stereotypi, som også kan ses i fritekstbesvarelsene, er at den vestjyske dialekten er bondsk. Her er noen eksempler på besvarelser som viser denne stereotypien:

- 23) *[Vestjysk] kan godt virke mere bondsk og tumpet og mindre charmerende end mange andre dialægter. Jeg tror, det er den danske dialægt, som flest er flove ved, og som man derfor slår væk fra i større forsamlinger* (fra spørsmål 25)
- 24) *[Vestjysk er en] skøn bonderøvs dialekt. Lyder lidt hakket og bøvet indtil man lærer det at kende* (fra spørsmål 24)

Som vist i eksempel 23 og 24 antyder informantene at de som bruker vestjysk, er distrikttilknyttet og at de har landbruksinteresser. Et begrep som ble brukt hyppig blant informantene, og som kan ses i eksempel 24, var skjellsordet *bonderøv*⁴. Både bruken av *bonderøv* om vestjyske dialektbrukere, og den stereotypiske forestillingen om at de som snakker vestjysk bor på landet, ble også funnet i Schønings (2010) studie av vestjysk dialektbruk hos et søskenpar. I studien ble det dessuten understreket at å være en *bonderøv* stod i kontrast til de som bodde i byene og snakket «fint». Å vurdere dialekttalende som bondske ble også funnet i Strømsodds (1979, gjengitt i Mæhlum, 2008) studie av osloboeres syn på flatbygdialektene nord for Oslo, hvilket kan peke i retning av at dette er en vanlig stereotypisk forestilling om dialektbrukere. Vestjylland og flatbygdene nord for Oslo har til felles at de begge er områder som kan klassifiseres som rurale og perifere. At dialektbrukere assosieres med det rurale, blir også pekt på i Mæhlums (2002) fremstilling av motsetningene mellom dialekt og standardtalemål. For utenom å fungere som en nedsettende betegnelse om folk som bor landlig til, rommer begrepet *bonderøv* også en annen stereotypi. Innpakket i

⁴ Ifølge Den Danske Ordbog brukes *bonderøv* som «skældsord til eller om en person (fra landet) som man synes er dum, underlegen el.lign» (u.å).

ordet ligger en forventning om at folk som bruker dialekt, er mindre intelligente. I min undersøkelse ble denne stereotypien tydeliggjort i flere av fritekstbesvarelsene, og nedenfor er noen eksempler som viser dette:

25) *Den [vestjysk] passer ikke så godt ind i et akademisk miljø* (fra spørsmål 25)

26) *Det er hyggeligt, men mange har også fordomme om at dem, som snakker vestjysk er meget bondske og dumme. Derfor vælger jeg ikke at tale vestjysk* (fra spørsmål 25)

27) *“Du taler da jysk” - dom [sic] i underforstået, så er du nok lidt dummere end mig..* (fra spørsmål 30)

28) *Jeg taler ikke selv “rigtig” vestjysk, men jeg har ikke oplevet negativ feedback, men jeg hørt tilflyttede - fx lærere - udtale sig om, at elever eller forældre lyder ubegavede, hvis de taler meget vestjysk* (fra spørsmål 30)

Som vist i eksemplene er det alminnelig at informantene kobler den vestjyske dialekten til lav intelligens. Av eksempel 25 og 28 fremgår det dessuten at vestjysk er uegnet for akademia og skolesituasjoner, som impliserer at dialekten ikke signaliserer kunnskap. Sett bort ifra eksemplene, ble også det danske ordet *bøvet*, som betyr «ukultiveret, dum og fjollet af fremtoning eller opførsel», brukt av flere informanter (Den Danske Ordbog, u.å). At vestjysk konnoterer lavere intelligens kan være en medvirkende forklaring til at noen vestjyder velger ikke å bruke de typiske vestjyske dialektdragene, som for eksempel foranstilt bestemt artikkel. Som vist i eksempel 26 skriver en av informantene at hen har valgt ikke å bruke den vestjyske dialekten grunnet de negative fordommene som følger med den. Muligvis er dette tilfellet for mange flere enn denne ene informanten, da det er tenkelig at nedvurderingen av intelligens kan virke avskrekkende på de fleste. Samme stereotypi var også fremtredende i Strømsodds (1979 gjengitt i Mæhlum, 2008) øvrige nevnte språkholdningsundersøkelse, hvor adjektivet *enkel* gikk igjen, da osloboerne skulle beskrive flatbygdialektene. Dette kan indikere at stereotypien om at dialekttalende er dumme, er utbredt over et større område enn Skjern, og at dette er en vanlig oppfattelse av folk som bor i rurale områder. Det kan altså virke som at vestjysk har visse uheldige stereotypier heftet ved seg, som for eksempel at dialektbrukerne er gamle, bondske og uintelligente. Ettersom sosiolingvistisk forskning har vist at holdninger påvirker talemålet (se f. eks Røyneland, 2005), er sannsynligheten stor for at de samme stereotypiene er en del av bakgrunnen for at 18 % av informantene hadde det jeg kategoriserte som negative språkholdninger, og til at 40 % av informantene oppga at de ikke brukte det typiske vestjyske dialektdraget foranstilt bestemt artikkel. Stereotypiene kan ha påvirket

informanter til å frykte å bli stemplet som for eksempel enkle og bondske. Det er for eksempel tenkelig at informanter som ser for seg en akademisk karriere, frykter å bli stemplet som inkompetente og dumme, og at informanter som ser for seg å flytte til en storby, frykter å bli stemplet som bondske og umoderne. Stereotypiene kan føre til negative språkholdninger, som i neste steg kan føre til at informantene unngår å bruke vestjyske dialektdrag, som for eksempel foranstilt bestemt artikkel. Det skal imidlertid nevnes at et fåtall av informanter mente at vestjysk signaliserte tillitt og dette kan tolkes som en positiv stereotypi i motsetning til de forgående.

6.3.2 Hva kan informantenes besvarelser fortelle oss om prestisje i Skjern?

Vestjysk kan ikke beskrives som en prestisjedialekt. For det første ligner ikke det vestjyske talemålet på standarddansk, som er en nødvendig forutsetning for å kunne kalle en dansk dialekt for en prestisjedialekt. Dessuten gir fritekstbesvarelsene klare indikasjoner på at vestjysk anses som en mindre prestisjefull, distrikttilknyttet og umoderne dialekt. Alle disse beskrivelsene står i motsetning til standarddansk, som anses som prestisjedialekten i Danmark.

I denne undersøkelsen er det spesielt to typer av besvarelser som kan sies å underbygge at vestjysk ikke er en prestisjedialekt. En gjentagende besvarelse hos mange av informantene, og som spesielt ble tydelig i spørsmål 35 (*Hvilke [lokale] forskelle tænker du, det er*), var at den vestjyske dialektbruken stod sterkere i landsbyene enn i Skjern-by. En trolig grunn til at dialektbruken er sterkere i de rurale områdene, er at Skjern utgjør områdets sentrum og dermed representerer prestisje i større grad enn de omkringliggende landsbyene. Skjern-by, som i utgangspunktet kan ses på som rural sammenlignet med København, fremstår som urban og prestisjefull sammenlignet med de mindre og mer rurale landsbyene. Det er allikevel utfordrende å si noe mer interessant om denne tendensen, da lokasjon ikke var en variabel som ble undersøkt.

Den andre typen av gjentagende besvarelser som sier noe om dialekt og prestisje i Skjern, handler om at vestjysk ikke bør brukes i utdannings situasjoner, og da spesielt innenfor academia (som vist i eksempel 25 og 28). Dette harmonerer med tidligere sosiolingvistisk forskning, som også har vist at det er prestisjedialekter som symboliserer kompetanse (se f. eks Mæhlum 2002). Vestjysk, som ikke er en prestisjedialekt, kan dermed anses som uegnet for bruksområder hvor det kreves at språkbrukeren signaliserer ekspertise. Det er derimot kjent fra forskningen at dialekt signaliserer troverdighet (Mæhlum, 2002), så det er tenkelig at

dette gjelder for vestjysk også. At vestjysk signaliserer troverdighet ble dessuten kommentert av noen informanter.

Mange av funnene fra spørreskjemaets fritekstbesvarelser viser at informantene er klar over at standarddansk konnoterer prestisje og at vestjysk ikke gjør det. Ettersom disse vurderingene harmonerer med Danmarks dominerende normer, kan vurderingene ses på som åpen prestisje. Det er tenkelig at flere av ytringene er reproduserte tanker ved at de uttrykker andres synspunkter heller enn informantenes egne. Flere fritekstbesvarelser (kategorisert som positive språkholdninger), står i opposisjon til prestisjedialekten og kan ses på som skjult prestisje. Her er noen eksempler som viser besvarelser, hvor man kan argumentere for at prestisjen er skjult:

29) *Skønt, at vi ikke alle skal tale som Sjællændere* (fra spørsmål 25)

30) *Den må ikke gå i glemmebogen* (fra spørsmål 25)

31) *Den er smuk og bevaringsværdig* (fra spørsmål 25)

32) *Rigtig flot, noget vi skal passe på* (fra spørsmål 25)

Eksempel 30, 31 og 32 viser hvordan noen informanter uttrykker et ønske om å bevare dialekten, da de synes den er fin. Slike besvarelser kan tolkes som et ønske om å markere solidaritet med dialekten og lokalsamfunnet, mens eksempel 29 kan tolkes som en opposisjon til københavnsk og prestisjedialekten (Leap, Deumert, Swann & Mesthrie, 2009). Det var dessuten et par informanter som valgte å skrive besvarelsene på vestjysk, hvilket også kan ses på som en måte å markere en vestjysk identitet og samtidig ta avstand til prestisjedialekten.

6.3.3 Ambivalente tendenser hos informantene

Et annet element ved fritekstbesvarelsene som bør kommenteres, er informantenes ambivalens mellom språklige idealer og den faktiske språkbruken. I spørsmål 26 (*Hvordan synes du, at folk fra Skjern (der taler vestjysk) bør tale når de bliver interviewet på fjernsyn eller i radio*), for eksempel, huket 176 informanter (dvs. 80 %) av for at vestjyder bør snakke vestjysk når de blir intervjuet på tv eller i radio. Andelen informanter som mente man burde bruke skifte til standarddansk utgjorde kun 6 informanter (dvs. 3 %). Av dette kan man tyde at den store majoriteten mener at man bør bruke den vestjyske dialekten i mer formelle kommunikasjonssituasjoner. Dette kan imidlertid ses på som et ideal heller enn den faktiske realiteten, ettersom spørreundersøkelsen har vist at flere informanter anser vestjysk som både upassende, nærmest pinlig, å bruke i visse sammenhenger. En slik uoverensstemmelse

mellom det informantene rapporterer om sitt eget talemål og slik de faktisk bruker talemålet er kjent fra flere undersøkelser (se f. eks Akselberg & Mæhlum, 2014, s. 84)

En annen ambivalent tendens fra spørreundersøkelsen er den mangelfulle overensstemmelsen mellom informantenes besvarelser i spørsmål 28 (*Har du modtaget positiv feedback på din dialekt i kontakt med folk fra andre steder*) og 29 (*Har du modtaget negativ feedback på din dialekt i kontakt med folk fra andre steder*) sammenlignet med besvarelsene fra spørsmål 30 (*Kan du give nogle eksempler på, hvilken slags positiv og negativ feedback, du har modtaget*). I spørsmål 28 oppga 108 informanter (dvs. 49 %) at de hadde mottatt positive tilbakemeldinger på dialekten og i spørsmål 29 oppga 137 informanter (dvs. 62 %) at de ikke hadde mottatt negative tilbakemeldinger på dialekten. I fritekstbesvarelsen i spørsmål 30, derimot, var det flere som oppga eksempler på negative tilbakemeldinger enn positive. Det er dermed et mangelfullt samsvar mellom avkrysningsbesvarelsene og fritekstbesvarelsen.

6.3.4 Språklig variasjon

Flere av informantene peker på hvordan de selv, eller andre språkbrukere i Skjern, pleier å variere talemåten etter hvem de snakker med, og hvilken situasjon de befinner seg i. Det at informantene skifter mellom to varieteter, tyder på at det er snakk om en intraindividuell variasjon (Røyneland, 2008, s. 30). Talemålsvariasjon er en av sosiolingvistikens kjernesaker, og det er interessant å undersøke nærmere. Her er noen eksempler på besvarelser som tyder på at Skjern-informantene foretar intraindividuell variasjon:

33) *Tror mange af os unge kan slå fra almen dansk til vestjysk. Især hvis man er ved bedsteforældre går dialekten helt galt :) men i almen tale kan man godt høre på de fleste i Skjern om de er fra Vestjylland (fra spørsmål 25)*

34) *Jeg tror mange har det ligesom mig, der kan skiftes mellem almindelig dansk og vestjysk dialekt (fra spørsmål 24)*

35) *[...] Ved brug af vores dialekt kommer også an på hvem man taler med (fra spørsmål 25)*

36) *Elsker den. Bruger den når jeg i arbejdet taler med ældre eller folk med tung dialekt. Kan slå om så man ikke kan høre at jeg taler vestjysk. Vi kommer tættere på hinanden, når vi viser hinanden at vi kan 'slå om' til dialekt (fra spørsmål 25)*

Med utgangspunkt i eksemplene er det tydelig at vekslingen foregår mellom varietetene vestjysk og standarddansk. Det kan virke som at den vestjyske varietetten begrenser seg til kommunikasjonssituasjoner hvor begge samtalepartnerne snakker vestjysk, og som det blir

poengtert i eksempel 33 og 36, er dette ofte tilfellet med eldre språkbrukere. Når det kommer til situasjonstype, har tidligere utdrag fra datamaterialet (se eksempel 29) vist at vestjysk blir oppfattet å ha et begrenset bruksområde, da den anses som upassende i mer formelle og akademiske kommunikasjonssituasjoner. Dette samsvarer med hva Monka (2014) sier om at danske dialekter er utenkelig å bruke i visse språklige domener. Standard dansk, som har status som prestisjedialekt, virker derimot til å kunne brukes ubegrenset i alle situasjoner, om de fleste temaer og med alle kommunikasjonspartnere. Et lignende mønster fant også Kristensen (1977) da han undersøkte inter- og intraindividuell variasjon i Vinderup. Også hans resultater viste en tendens til at informantene hadde en intraindividuell talemålsvariasjon, hvor vekslingen foregikk mellom varietetene vestjysk og standard dansk. Disse funnene kan derfor gi en sterk indikasjon på at vestjysk og standard dansk fremstår som to konkurrerende varieteter i Vestjylland, hvor de ulike varietetene har ulike bruksområder og ulik status.

6.3.5 Hvorfor veksler informantene?

Det er altså mye som indikerer at det foregår intraindividuell variasjon blant informantene i Skjern. For å forklare dette mønsteret er det hensiktsmessig å se på sosiale dimensjoner, som holdninger, stereotypi og prestisje, da sosiolingvistiske undersøkelser har vist at disse aspektene påvirker språkbruk og språkendring (se f. eks Røyneland, 2005; Monka, 2014; Sandøy, 2008). Mye tyder på at Skjern-informantenes veksling mellom vestjysk og standard dansk kan være konsekvens av de negative holdningene til vestjysk, som tar utgangspunkt i stereotypiske forestillinger om at vestjyske dialektbrukere er uintelligente, bondske og umoderne. Vekslingen mellom vestjysk og standard dansk tyder på at informantene frykter å bli latterliggjort, ikke bli tatt seriøst og / eller bli karikert. For utenom at vestjysk har en tendens til å bli nedvurdert, er det tenkelig at standard dansk sin høye status og prestisje fører til at informantene velger bort vestjysk i håp om å oppnå høyere prestisje. Vekslingen mellom vestjysk og standard dansk kan altså ses på som et resultat av samfunnets dominerende normer, hvor vestjysk blir nedvurdert i flere sosiale sammenhenger. Det bør dessuten fremheves at språkbruk i stor grad handler om identitetsforming og søken etter sosiale roller (Mæhlum, 2008). Det er derfor tenkelig at informantene som bruker foranstilt bestemt artikkel og som har positive holdninger til vestjysk, ønsker å signalisere det samfunnet definerer som en vestjysk identitet. Motsatt kan det tenkes at informantene som ikke bruker foranstilt bestemt artikkel og som har negative språkholdninger til vestjysk ønsker å ta avstand fra den vestjyske identiteten.

7. Oppsummering og konklusjon

Formålet med denne studien har vært å undersøke i hvilken grad Skjern-innbyggerne bruker det vestjyske dialektdraget foranstilt bestemt artikkel, og hvilke sammenhenger vi kan se mellom bruken av foranstilt bestemt artikkel, samt bruken av vestjysk generelt, på den ene siden, og sosiale variabler og språkholdninger på den andre. Oppgaven har hatt en utforskende tilnærming, hvor målet har vært å observere tendenser i det kvantitative og kvalitative datamaterialet fra et elektronisk spørreskjema.

Blant undersøkelsens 222 informanter rapporterte 130 av dem (dvs. 59 %) at de brukte foranstilt bestemt artikkel. Ved å sammenligne bruken av foranstilt bestemt artikkel med de sosiale variablene fant jeg to fremtredende tendenser: Den ene tendensen indikerer at alder er en sentral faktor ved bruk av foranstilt bestemt artikkel ved at yngre bruker dialektdraget mindre enn de eldre. Den andre tendensen indikerer at flere menn enn kvinner bruker foranstilt bestemt artikkel, i alle fall blant informanter under 60 år. Videre fant jeg et mønster som peker i retning av at personer med positive språkholdninger til vestjysk bruker mer foranstilt bestemt artikkel enn personer med negative språkholdninger til vestjysk. Disse tendensene danner grunnlaget for undersøkelsens foreslåtte hypoteser:

Hypotese 1: Eldre bruker mer foranstilt bestemt artikkel enn de yngre

Hypotese 2: Gutter / menn bruker mer foranstilt bestemt artikkel enn jenter / kvinner

Hypotese 3: Folk med positive språkholdninger bruker flere dialektdrag enn de med negative språkholdninger

For å belyse forholdet mellom bruk av foranstilt bestemt artikkel og språkholdninger, har jeg undersøkt informantenes fritekstbesvarelser. Blant fritekstbesvarelsene fant jeg flere interessante ytringer. En del av disse har jeg tolket som stereotypier, da de inneholdt nedvurderende oppfatninger av vestjyske dialektbrukere. En annen del tolket jeg som uttrykk for prestisje, da de indikerte at vestjysk var upassende i visse språklige domener. De sosiale dimensjonene stereotypi og prestisje så jeg siden som mulige forklaringsfaktorer til at informanter hadde negative språkholdninger til vestjysk, og ikke brukte vestjyske dialektdrag som for eksempel foranstilt bestemt artikkel.

Et ytterligere funn fra fritekstbesvarelsene indikerer at Skjern-befolkningen veksler mellom vestjysk og standarddansk, og en slik intraindividuell veksling tolker jeg som et mulig resultat av negative holdninger, nedvurderende stereotypier og prestisje.

8. Litteraturliste

Akselberg, G. & Mæhlum, B. (2008). Sociolingvistisk metode. I Mæhlum, B., Akselberg, G., Røyneland, U. & Sandøy, H. (Red.), *Språkmøte. Innføring i sociolingvistikk* (s. 73–103)

Bright, W. (1997). Social Factors in Language Change. I Coulmas, F. (red.), *The Handbook og Sociolinguistics*. (s. 81–91). Oxford: Blackwell Publishers Ltd

Buchstaller, I. & Kattab, G. (2013). Population samples. I R. J. Podesva & D. Sharma (red.), *Research methods in linguistics* (s. 74–95). Cambridge University Press

Chelliah, S. (2013). Fieldwork for language description. I R. J. Podesva & D. Sharma (red.), *Research methods in linguistics* (s. 51–73). Cambridge University Pres

Coulmas, F. (1997). Introduction. I Coulmas, F. (red). *The Handbook og Sociolinguistics*. (s. 1–11). Oxford: Blackwell Publishers Ltd

Dansk Sprognævn (2019). *Sprognævnets opgaver*. URL: <https://dsn.dk/om-os/sproгнаevnets-opgaver> [lest: 31.03.20]

Den Danske Ordbog (u.å). URL: <https://ordnet.dk/ddo> [lest: 21.05.20]

Den Digitale Byport: Danmarks købsteder (2012). Skjern. Århus: danmarkshistorien.dk. URL: <https://danmarkshistorien.dk/leksikon-og-kilder/vis/materiale/skjern/> [lest:10.02.20]

Den Store Danske (2017). *Skjern*. URL: http://denstoredanske.dk/Danmarks_geografi_og_historie/Danmarks_geografi/Jylland/Skjern [lest: 06.01.20]

Eckert, P. (1997). Age as a Sociolinguistic Variable. I Coulmas, F. (red). *The Handbook of Sociolinguistics* (s.151–167). Oxford: Blackwell Publishers Ltd

Eckert, P. (2012). *Three Waves of Variation Study: The Emergence of Meaning in the Study of Sociolinguistic Variation*. Annual Review of Anthropology 41 (s. 87–100)

Flyt mod vest (u.å). URL: <https://www.flytmodvest.dk/> [lest: 01.06.20]

Fornsvensk lexikalisk databas (u.å.) URL: <https://spraakbanken.gu.se/fsvldb/> [lest: 28.01.20]

Google Maps, 2020. *Skjern*. URL:

<https://www.google.com/maps/place/6900+Skjern+kommune,+Danmark/@56.2101985,8.4756799,7.37z/data=!4m13!1m7!3m6!1s0x464a54bbb8a55d0f:0x19a1ffc03b24b2ba!2s6900+Skjern+kommune,+Danmark!3b1!8m2!3d55.944128!4d8.500266!3m4!1s0x464a54bbb8a55d0f:0x19a1ffc03b24b2ba!8m2!3d55.944128!4d8.500266> [lest: 02.06.20]

Grenness, T. (2001). *Innføring i vitenskapsteori og metode*. 2 utg. Oslo: Universitetsforlaget

Hansson, G. O. (2001). Remains of a submerged continent Preaspiration in the languages of Northwest Europe. I Brinton (red.), *Historical Linguistics 1999 Selected papers from the 14th International Conference on Historical Linguistics* (s. 157–173). Chicago: University of Chicago

Hårstad, S. (2008). *Store tal fra trondheimske tale. Metodologisk drøfting av ei nettbasert dialektgransking*. Målbryting 9 (s.127–149)

Jensen, T. B, Kristiansen, T. & Maegaard, M. (2015). Sproforandringer og sprogholdninger. I Gregersen & Kristiansen (red.), *Hvad ved vi nu – om danske talesprog?* (s. 49–65)

Johannessen, J. B., Priestley, J., Hagen, K., Åfarli, T. A & Vangsnes, Ø. A (2009). The Nordic Dialect Corpus - an Advanced Research Tool. In Jokinen, K. & Eckhard, B. (red.), *Proceedings of the 17th Nordic Conference of Computational Linguistics NODALIDA 2009*. NEALT Proceedings Series Volume 4

Kristensen, K. (1977). *Variationen i vestjysk stationsby-mål. En kvantitativ sociolingvistisk dialektundersøgelse i Vinderup, Ringkøbing amt*. I Institut for dansk dialektforskning (red.), *Dialektstudier* (s. 29–107). København: Akademisk forlag

Kristensen, K. & Thelander, M. (1984). *On dialect levelling in Denmark and Sweden*. The Hague: Mouton Publishers

Kristiansen, T. (2009). Mig og de danske dialekter. I Gudiksen, A., Hovmark, H., Quist, P., Scheuer, J., Sletten, I. S (red). *Dialektforskning i 100 år*. (s. 149–169). København: Nordisk Forskningsinstitut

Kristiansen, T. (2011). Attitudes, ideology and awareness. I: R. Wodak, B. Johnstone og P. Kerswill. (red.). *The SAGE handbook of sociolinguistics: SAGE*

Kulbrandstad, L. A. (2015). Språkholdninger. *NOA norsk som andrespråk*. Årgang 30 (s. 247–283)

Københavns Universitet (u.å). *Dialekt i periferien*. URL: <https://nors.ku.dk/dpef/om-projektet/> [lest: 02.06.20]

Københavns Universitet (u.å). *Dialektområder*. URL: <https://dialekt.ku.dk/billeder/projekter/dialektomraader/> [lest: 10.06.20]

Københavns Universitet (u.å). *Language and Place*. URL: <https://nors.ku.dk/lapur/english/> [lest: 27.02.20]

Le Page, R. B (1997). The Evolution of a Sociolinguistic Theory of Language. . I Coulmas, F. (red.). *The Handbook og Sociolinguistics*. (s. 15–32). Oxford: Blackwell Publishers Ltd

Lisse, C. (1967). *Dialektoversigter*. København: Institut for Dansk Dialektforskning

Mægaard, Marie (2009). Den kvalitative sprogmaskemetode – mellem ideologi og praksis. I Gudiksen, Hovmark, Quist, Scheuer & Sletten (red.), *Dialektforskning i 100 år* (s.171–196). Afdeling for Dialektforskning. Nordisk forskningsinstitut, Københavns Universitet

Monka, M. (2014). Sproget afhænger af stedet– om sprogforandring i virkelig tid i Jylland. *Maal og Minne 2*, s. 92–130

Mæhlum, B. (1992). *Dialektal sosialisering. En studie av barn og ungdoms språklige strategier i Longyearbyen på Svalbard*. Oslo: Novus forlag

Mæhlum, B. (1996). Norsk og nordisk sosiolingvistikk – en historisk oversikt. I Henriksen, C. & Hovdhaugen, E. & Karlsson, F. & Sigurd, B. (red.), *Studies in the development of linguistics in Denmark, Finland, Iceland, Norway and Sweden* (s.175–224). Oslo: Novus forlag

Mæhlum, B. (2002). Hvor går vi – og hvorfor? Et forsøk på å trekke noen store linjer i utviklingen av norsk talemål. *Målbryting 6*, s. 67–92.

Mæhlum, B. (2008). Språk og identitet. I Mæhlum, B., Akselberg, G., Røyneland, U. & Sandøy, H. (Red.), *Språkmøte. Innføring i sosiolingvistik* (s. 150–166) Oslo: Cappelen Damm Akademisk

Mæhlum, B. (2009). Standardtalemål? Naturligvis! En argumentasjon for eksistensen av et norsk standardtalemål. *Norsk Lingvistisk Tidsskrift* 27. (s. 7–26). URL: http://web.novus.no/NLT/NLT_2009-1.pdf

Papazian, E. (1997). Dialektdød i Numedal? Om språkutviklinga i Nore og Uvdal. *Maal og Minne*, 1997, s.161–190

Pedersen, I. L. (2003) Traditional dialects of Danish and the de-dialectalization 1900–2000. *International Journal of the Sociology of Language*. Utgave 159, s. 9–27. URL: <https://www-degruyter-com.ezproxy.uio.no/view/journals/ijsl/2003/159/article-p9.xml?rskey=UBmVUq&result=14> [lest: 05.05.20]

Pedersen, I. L. (2005) Processes of standardisation in Scandinavia. I Hinskens, F., Auer, P. & Kerswill, P. (red.), *Dialect Change. Convergence and Divergence in European Languages* 2005 (s. 171-195). Cambridge University Press

Pedersen, I. L. (2009). *Standardtalesprogets tilblivelse og rolle i Danmark*. Oslo: Norsk Lingvistisk Tidsskrift

Pedersen, K. M. (2019). Bøjning. I Hjorth, E. (red.), *Dansk Sproghistorie. Bøjning og bygning* (s. 277–301). Århus: Det Danske Sprog- og Litteraturselskab

Pedersen, K. M. (2019). Udforskning og kilder. I Hjorth, E. (red.), *Dansk sproghistorie. Bøjning og bygning* (s.229–233). Århus: Det Danske Sprog- og Litteraturselskab

Pharao, N. Kristiansen, T., Møller, J.S., & Maegaard, M. (2015). Eksperimentelle sprogholdningsstudier – fra helhedsvurderinger til enkelttræk. I Gregersen, F. & Kristiansen, T. (red.), *Hvad ved vi nu - om danske talesprog?* (s. 109–123). København: Sprogforandringscentret

Quist, P. (2009). Sociolingvistik i bevægelse. I Gudiksen, A., Hovmark, H., Quist, P., Scheuer, J. & Sletten, I. S. (red.), *Dialektforskning i 100 år*. (s. 107–126). København: Nordisk Forskningsinstitut

Ringkøbing-Skjern Kommune (2019). *Befolkningsudvikling og befolkningsprognose frem mod 2031 for Ringkøbing-Skjern Kommune*. URL: https://www.rksk.dk/Files/Files/Om%20Kommunen/Fakta-om-kommunen/Befolkningsudvikling_og_befolkningsprognose_2019.pdf [Lest: 23.01.20]

Ringkøbing-Skjern kommune. *Om kommunen*. URL: <https://www.rksk.dk/om-kommunen> [lest: 01.06.20]

Ringkøbing-Skjern kommune. *RKSK-kortet – fakta om Ringkøbing-Skjern kommune*. URL: <https://rksk.maps.arcgis.com/apps/MapSeries/index.html?appid=f71adbb58c5e485baf7686936a35ae8e> [Lest:23.01.20]

Røyneland, U. (2005). *Dialektnivellering, ungdom og identitet. Ein komparativ studie av språkleg variasjon og endring i to tilgrensande dialektområde, Røros og Tynset*. (Doktoravhandling). Det humanistiske fakultetet. Universitetet i Oslo

Røyneland, U. (2008). Språk og dialekt. I Mæhlum, B., Akselberg, G., Røyneland, U. & Sandøy, H. (Red.), *Språkmøte. Innføring i sosiolingvistikk* (s. 16–34) Oslo: Cappelen Damm Akademisk

Røyneland, U. (2009) Dialects in Norway: catching up with the rest of Europe? *International Journal of the Sociology of Language* 196/197: s. 7–30

Sandøy, H. (2008). Kontakt og spreiring. I Mæhlum, B., Akselberg, G., Røyneland, U. & Sandøy, H. (red.), *Språkmøte. Innføring i sosiolingvistikk* (s. 224–240) Oslo: Cappelen Damm Akademisk

Sandøy, H. (2009). Standardtalemål? Ja, men ...! *Norsk Lingvistisk Tidsskrift* 27. (s. 27–47)

Schilling, N. (2013). Surveys and interviews. I R. J. Podesva & D. Sharma (red.), *Research methods in linguistics* (s. 96–115). Cambridge University Press

Schøning, S. W. (2010). Dialekt som identitets- og stiliseringspraksisser hos et søskendepar. Det Humanistiske Fakultet, Københavns Universitet. URL: https://andetsprogsforskning.ku.dk/forskning/koebenhavnerstudier_i_tosprogethed/_manuskripter/Bind_51_-_Signe_Wedel_Sch_ning_-_Dialekt_som_identitets-_og_stiliseringspraksisser_hos_et_s_skendepar.pdf [lest:21.05.20]

Skjekkeland, M. (2009). *Språk og samfunn i endring. Ein studie av høvet mellom lokal identitet og talemålsutvikling*. Oslo: Novus forlag

Store norske leksikon (2019). Skjern. URL: <https://snl.no/Skjern> [lest: 06.01.20]

Stjernholm, K. & Ims, I. I. (2014) Om bruk av Oslo-testen for å undersøke oslomålet. *Norsk Lingvistisk Tidsskrift* 1/2014 (s. 100–129)

Thøgersen, J. (2015). Danmarks Radio som sprogpolitisk aktør. I Gregersen & Kristiansen (red.), *Hvad ved vi nu – om danske talesprog?* (s. 67–81)

Venås, K. (1991). *Mål og miljø. Innføring i sociolingvistikk eller språksosiologi*. Oslo: Novus forlag

9. Oversikt over tabeller, figurer og diagrammer

Tabeller:

Tabell 1.....	s. 11
Tabell 1.....	s. 13
Tabell 3.....	s. 36
Tabell 4	s. 36
Tabell 5	s. 38
Tabell 6	s.38
Tabell 7	s. 39
Tabell 8	s. 40
Tabell 9	s. 42
Tabell 10.....	s. 43

Figurer:

Figur 1.....	s. 6
Figur 2.....	s. 7
Figur 3.....	s. 9
Figur 4.....	s. 12

Diagrammer:

Diagram 1.....	s. 35
Diagram 2	s. 36
Diagram 3.....	s. 36
Diagram 4.....	s. 38
Diagram 5.....	s. 38
Diagram 6	s. 39
Diagram 7.....	s. 40
Diagram 8.....	s. 41
Diagram 9.....	s. 43

10. Vedlegg

Vedlegg 1: Informasjonsskriv og spørreskjema

Hej!

Her er nogle oplysninger, som du måske ønsker at læse, inden du begynder med spørgeskemaundersøgelsen.

For at deltage i denne spørgeundersøgelse skal du være over 16 år og bo i Skjern. I denne opgave er Skjern defineret som alt inden for postnummer 6900 (fx. Bølling, Rækker-Mølle, Borris, Stauning, Astrup, Dejbjerg er inkluderet)

Formålet med denne spørgeskemaundersøgelse er at kortlægge, hvorvidt Skjern-indbyggere bruger de vestjyske dialekttræk, og især brugen af æ (foranstillet artikkel), som fx. æ hus (huset). Spørgeskemaet indeholder blandt andet spørgsmål der lyder: "kan du sige denne sætning", og spørgsmål, der drejer sig om tanker og holdninger til sprog og dialekt.

Projektet er en del af en kandidatopgave indenfor nordisk sprog, og det er Universitetet i Oslo, der er ansvarlig. Specialet bliver skrevet af Synne Handrup Brevik, med hjælp fra vejleder Ragnhild Eik og Jorunn Simonsen Thingnes.

Spørgeskemaundersøgelsen tager cirka 10 minutter, og de svar, du giver, gemmes elektronisk. IP-adresser kan ikke spores bagefter, og alle svar er anonyme. Oplysningerne bliver behandlet fortroligt og i overensstemmelse med fortrolighedsreglerne. Kun studerende (Synne Handrup Brevik) og de to vejledere (Ragnhild Eik og Jorunn Simonsen Thingsnes) har adgang til informationen.

Det er frivilligt at deltage. Hvis du ændrer mening undervejs, og ikke længere ønsker at deltage, kan du til enhver tid undlade at færdiggøre undersøgelsen.

Hvis du vælger at deltage i spørgeundersøgelsen, er det fint, hvis du prøver at give så ærlige svar som muligt.

Vil du finde ud af mere om projektet, kan du sende en e-mail til Synne Handrup Brevik (synnehbr@student.uv.uio.no), eller kontakte Institutt for lingvistiske og nordiske studier ved Ragnhild Eik (ragnhild.eik@iln.uio.no), eller Jorunn Simonsen Thingnes

(j.s.thingnes@iln.uio.no). Du kan også kontakte NSD – Norsk senter for forskningsdata AS på email: personverntjenester@nsd.no, eller telefon: (+47)55582119

1. Er du over 16 år?

- Ja
- Nej

2. Alder:

- 16-29
- 30-59
- 60-89
- 90 +

3. Køn:

- Mand
- Kvinde

4. Hvad arbejder du med?

- Landbrug / skovbrug / fiske
- Industri / byggeri / anlæg
- Handel / transport
- Offentlig administration / undervisning / sundhed
- Økonomi / ejendom / ledelse
- Teknologi / kommunikation
- Arbejder ikke / pensionist
- Jeg tager en erhvervsuddannelse
- Jeg tager en gymnasial uddannelse / studerer på et universitet
- Andet

5. Bor du i Skjern?

- Ja

- Nej
- Ved ikke

6. Har du nogensinde boet udenfor Skjern?

- Ja
- Nej
- Ved ikke

7. Hvis du har boet udenfor Skjern, omtrent hvor længe var det?

- Jeg har ikke boet udenfor Skjern
- 0-2 år
- 3-5 år
- Mere end 5 år

8. Er dine forældre fra Skjern?

- Begge er fra Skjern
- Den ene er fra Skjern
- Ingen af dem er fra Skjern

9. Tror du, at du kommer til at blive boende i Skjern fremadrettet, eller tænker du at flytte til et andet sted senere?

- Blive boende i Skjern
- Flytte til et andet sted
- Ved ikke

10. Kunne du have sagt den her setning: " Så blev der en frisk vind på æ haw"?

- Ja
- Nej
- Ved ikke

11. Kender du nogen, der kunne have sagt den her setning: "Så blev der en frisk vind på æ haw"?

- Ja

- Nej
- Ved ikke

12. Kunne du have sagt den her sætning: "Så blev der en frisk vind på havet" ?

- Ja
- Nej
- Ved ikke

13. Kunne du have sagt den her sætning: "Ka' du se æ fly'ver på æ himmel"?

- Ja
- Nej
- Ved ikke

14. Kender du nogen, der kunne have sagt den her sætning: "Ka' du se æ fly'ver på æ himmel"?

- Ja
- Nej
- Ved ikke
-

15. Kunne du have sagt den her sætning: "Kan du se flyet på himlen?"

- Ja
- Nej
- Ved ikke

16. Kunne du have sagt den her sætning: "Hvor er æ børn"?

- Ja
- Nej
- Ved ikke

17. Kender du nogen, der kunne have sagt den her sætning: "Hvor er æ børn"?

- Ja

- Nej
- Ved ikke

18. Kunne du have sagt den her sætning: "Hvor er børnene" ?

- Ja
- Nej
- Ved ikke

19. "Så blev der en frisk vind på æ haw", "Ka' du se æ fly'ver på æ himmel" og "hvor er æ børn" er alle eksempler på samme dialekttræk (foranstillet artikel). Hvis du kan bruge dette dialekttræk, kan du give et eksempel på en sætning med dette træk, som du siger ofte?

- (fritekstsvaret)

20. Kunne du have sagt den her sætning: " Det var æt så ringe da"?

- Ja
- Nej
- Ved ikke

21. På en skala fra 1 til 10, hvor 1 svarer til standarddansk og 10 svarer til tydeligt vestjysk, hvor ville du placere dit sprog på skalaen?

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5
- 6
- 7
- 8
- 9
- 10

22. Tror du, at andre kan høre, at du kommer fra Vestjylland?

- Ja
- Nej
- Ved ikke

23. Ser du på dig selv som en typisk Skjern-indbygger?

- Ja
- Nej
- Ved ikke

24. Hvad tænker du, er typiske træk ved dialekten, der tales i Skjern?

- (fritekstsvar)

25. Hva synes du om den vestjyske dialekt?

- (fritekstsvar)

26. Hvordan synes du, at folk fra Skjern (der taler vestjysk) bør tale når de bliver interviewet på fjernsyn eller i radio?

- De bør tale som de plejer (vestjysk) og gerne bruge typiske vestjyske ord og begreber, som fx "godaw" i stedet for "god dag", "møj" i stedet for "meget" og lignende
- De bør skifte ud nogle typiske vestjyske ord med rigsdanske ord, fx skifte ud "godaw" og "møj", og heller sige "god dag" og "meget"
- De bør lægge sin dialekt væk og tale rigsdansk / standarddansk

27. Har du oplevet at blive misforstået på grund af din dialekt?

- Ja
- Nej
- Ved ikke

28. Har du modtaget positiv feedback på din dialekt i kontakt med folk fra andre steder?

- Ja
- Nej
- Ved ikke

29. Har du modtaget negativ feedback på din dialekt i kontakt med folk fra andre steder?

- Ja
- Nej
- Ved ikke

30. Kan du give nogle eksempler på, hvilken slags positiv og negativ feedback, du har modtaget?

(fritekstsvar)

31. At komme fra Skjern og tale vestjysk gør dig:

- Stolt
- Flov
- Ved ikke
- Jeg bruger ikke den vestjyske dialekt

32. Hvis du bruger den vestjyske dialekten, når tænker du, at du bruger du din dialekt mest? Kryds af ved valgmuligheden / valgmulighederne, der passer dig bedst

- Med venner
- Med familje
- På arbejde / i skolen
- Hos lægen
- Med andre, der taler vestjysk
- Med andre, der ikke taler vestjysk
- Situationen har ikke noget at sige
- I andre situationer, der ikke er nævnt
- Jeg bruger ikke den vestjyske dialekt
- Ved ikke

33. Hvis du bruger den vestjyske dialekten, når tænker du, at du bruger du din dialekt mindst? Kryds af ved valgmuligheden / valgmulighederne, der passer dig bedst

- Med venner
- Med familje

- På arbejde / i skolen
- Hos lægen
- Med andre, der taler vestjysk
- Med andre, der ikke taler vestjysk
- Situationen har ikke noget at sige
- I andre situationer, der ikke er nævnt
- Jeg bruger ikke den vestjyske dialekt
- Ved ikke

34. Mener du, at der er lokale forskelle i talemålet i Skjern?

- Ja
- Nej
- Ved ikke

35. Hvilke forskelle tænker du, det er? (Hvis du svarede "ja" i sidste spørgsmål)

- (fritekstsvare)

36. Mener du, at der er sproglige forskelle mellem sproget til de ældre og yngre voksne i Skjern?

- Ja
- Nej
- Ved ikke

37. Hvilke forskelle tænker du, det er mellem de ældre og yngre? (Hvis du svarede "ja" i sidste spørgsmål)

- (friskrivning)

Vedlegg 2: NSDs godkjenning av spørreundersøkelsen

N

NSD Personvern

25.02.2020 17:31

Det innsendte meldeskjemaet med referansekode 404798 er nå vurdert av NSD.

Følgende vurdering er gitt:

Det er vår vurdering at behandlingen av personopplysninger i prosjektet vil være i samsvar med personvernlovgivningen så fremt den gjennomføres i tråd med det som er dokumentert i meldeskjemaet 25.02.2020 med vedlegg, samt i meldingsdialogen mellom innmelder og NSD.

Behandlingen kan starte.